

RAPPORT

SPAREBANKENE: BEDRIFTSLÅN OG BIDRAG TIL LOKAL OG REGIONAL VERDISKAPING

MENON-PUBLIKASJON NR. 119/2024

Av Leo A. Grünfeld, Per Fredrik Johnsen og John Oskar H. Skjeldrum

Forord

På oppdrag for Sparebankforeningen har Menon Economics kartlagt markedsstruktura i bedriftslånemarkedet og analysert sparebankers betydning for norsk næringsliv.

Prosjektet har vært ledet av Per Fredrik Johnsen, med John Oskar H. Skjeldrum som prosjektmedarbeider, og ansvarlig partner er Leo A. Grünfeld.

Menon Economics er et forskningsbasert analyse- og rådgivningsselskap i skjæringspunktet mellom foretaksøkonomi, samfunnsøkonomi og næringspolitikk. Vi tilbyr analyse- og rådgivningstjenester til bedrifter, organisasjoner, kommuner, fylker og departementer. Vårt hovedfokus ligger på empiriske analyser av økonomisk politikk, og våre medarbeidere har økonomisk kompetanse på et høyt vitenskapelig nivå.

Vi takker Sparebankforeningen for et spennende oppdrag. Forfatterne står ansvarlig for innholdet i rapporten.

Oktober 2024

Leo A. Grünfeld
Prosjektansvarlig
Menon Economics

Oktober 2024

Per Fredrik Johnsen
Prosjektleder
Menon Economics

Innhold

SAMMENDRAG	3
1 INNLEDNING OG BAKGRUNN	5
2 HVORDAN ER NORSK NÆRINGSLIV FINANSIERT?	7
2.1 Finansieringskilder i norsk næringsliv	7
2.2 Utlån til norsk næringsliv	9
3 SPAREBANKENE I MARKEDET FOR BEDRIFTSLÅN	12
3.1 Sparebankens lån og lånemengde	12
3.2 Geografi og sentralitet	13
3.3 Bedriftsutlån på tvers av næringer	15
4 SPAREBANKENES UTLÅNSATFERD OG KONSEKVENSER FOR VEKST OG VERDISKAPING I NÆRINGSLIVET	17
4.1 Bakgrunn og tidligere analyser	17
4.2 Ny og oppdatert analyse ti år etter	18
4.3 Øker sparebankenes tilstedeværelse sannsynlighet for lån til mindre bedrifter?	21
4.4 Gir sparebankene mer i kredittfinansiering?	22
4.5 Hvordan presterer bedrifter med finansering fra sparebanker?	24
5 SPAREBANKENES BIDRAG TIL KOMPETANSEARBEIDSPLASER	27
5.1 Sysselsettingen i banknæringen	27
5.2 Sparebankenes sysselsetting	28
5.3 Kompetansesammensetningen i banknæringen	29
REFERANSELISTE	32
VEDLEGG:	34
Vedlegg A - Sentralitetsdefinisjon	34
Vedlegg C – Definisjon av regresjonsvariabler	34
Vedlegg D - Resultater fra regresjonsanalyser	35

Sammendrag

Denne rapporten retter søkelys mot sparebankenes bidrag til verdiskaping i samfunnet gjennom markedet for bedriftsfinansiering. Vi ser på markedsstrukturen i bedriftslånemarkedet i ulike deler av landet og vi vurderer sparebankers betydning for norske bedrifters tilgang på kapital. Rapporten bygger videre på tidligere analyser fra Menon (2013) og Menon (2017) der vi kartla markedsstrukturen i bedriftslånemarkedet og beregnet bankenes bidrag til verdiskaping i næringslivet, blant annet gjennom rollen som lokalbank med tett kjennskap til lokalt og regionalt næringsliv.

Mer spesifikt belyser vi fire sentrale problemstillinger i denne rapporten:

1. Hvordan ser markedet for bedriftslån ut, og hvordan har det utviklet seg over tid?
2. Har sparebanker større tilbøyelighet til å tildele SMBer lån enn andre banktyper, og påvirker banktype størrelsen på lånet som blir gitt?
3. Har eventuelle forskjeller i utlånspraksis mellom banktyper konsekvenser for bedriftene?
4. I hvilken grad bidrar sparebanker til kompetansearbeidsplasser i ulike deler av landet?

Sparebankene i markedet for bedriftslån

Ved utgangen av 2022 sto sparebankene for omtrent 23 prosent av utlånsvolumet i bedriftsmarkedet. Markedsandelen er større målt ved antall lån, med i overkant av 50 prosent av bedriftslån i 2022. Strukturen i dette markedet har vist seg å være svært stabil over tid. Man ser ingen vesentlige endringer i markedsandeler fra et overordnet perspektiv, men når man dykker litt dypere ned i tallene finner man markante skift.

Sparebankene har en betydelig høyere markedsandel av utlån til bedrifter utenfor de store byene. Spesielt for småbyer, mindre tettsteder og de minst sentrale områdene ligger sparebankenes andel på over 50 prosent. Sparebankenes tilstedeværelse, spesielt i distriktene, bidrar til å opprettholde et mangfoldig og desentralisert bankvesen i Norge. Dette kan være med på å sikre god tilgang til finansielle tjenester over hele landet og støtte opp under lokal økonomisk utvikling.

Sparebankene viser styrke i segmentene for små bedrifter, mens nasjonale og utenlandske banker dominerer i storbedriftssegmentet. Videre ser vi at sparebankenes andel har sunket for noen næringer, spesielt sjømat og landbruk. I kontrast til dette står petroleumssektoren, hvor sparebankene faktisk har styrket sin posisjon. I energisektoren utenom olje har imidlertid sparebankene opplevd en nedgang i markedsandeler.

Sparebanker har noe høyere tilbøyelighet til å gi SMBer lån, og de gir betydelig større lån

I denne rapporten har vi sett nærmere på sparebankenes utlånsatferd og stilt spørsmål om de gir bedrifter (som er ellers like) noe lettere tilgang på kreditt, samt om de gir mer i kreditt. Vi finner at sparebankenes tilstedeværelse har en svak, men positiv effekt på sannsynligheten for at en bedrift får lån. Spesielt gjelder dette for SMBer. Videre viser vi at sparebankene generelt tildeler større lån fra andre kredittinstitusjoner. Her finner vi store forskjeller. Når vi korrigerer for en lang rekke egenskaper ved bedriftene, finner vi at lån fra sparebanker til SMBer er hele 24 prosent større enn lån gitt fra andre banker. Dette er store og noe overraskende forskjeller. Vi har derfor utført disse statistiske analysene i mange varianter for å teste om resultatene er robuste, og det er de.

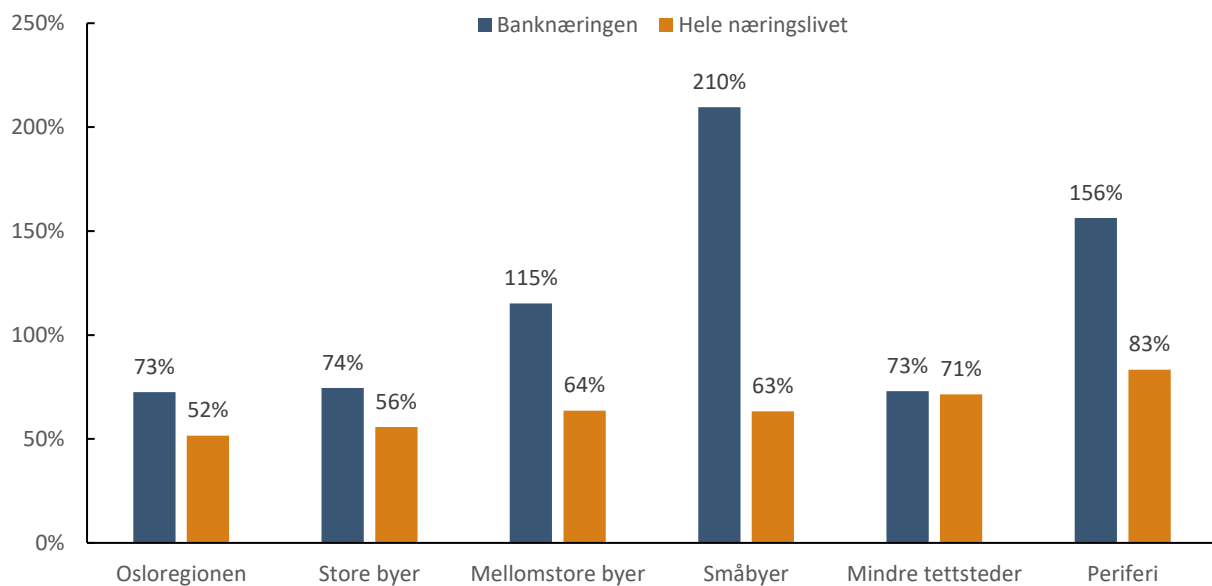
Ulikhetene i utlånsatferd mellom ulike typer banker gir signaler om at sparebankene spiller en svært viktig rolle for bedriftsfinansiering i SMB-segmentet, og da særlig i distriktene der de har en stor markedsandel. Man kunne

kanskje forvente at større lånerammer fra sparebankene påvirker bedrifters ytelse over tid. Våre analyser viser at bedrifter med lån fra sparebanker fem år etter at lånet er gitt har høyere omsetning og langsiktig gjeld, men en noe lavere driftsmargin sammenlignet med bedrifter som får lån fra andre banker. Vi finner ingen signifikant effekt for forskjeller i inaktivitet, konkurser, eller driftsresultat i forhold til rentebærende gjeld. Dette indikerer at sparebankene ikke tar en betydelig større risiko enn andre banker gjennom sin utlånsatferd, som så slår ut i dårligere utvikling for bedriftene.

Sparebankene skaper kompetansearbeidsplasser i distriktene

Banknæringen har gjennomgått en kompetanserevolusjon de siste tiårene. Den blir stadig mer kunnskapsintensiv og andelen ansatte med høyere utdanning vokser langt raskere enn i andre næringer. Vi viser at bankene også spiller en viktig rolle som tilbyder av kompetansearbeidsplasser i distriktene. I lite sentrale kommuner har andelen med høyskole/universitetsutdanning på over fire år steget kraftig siden 2010 (se figuren under), og vesentlig mer i andre næringer. Til tross for at det blir færre ansatte ved de lokale filialene rundt om i landet, skapes det stadig flere kompetansearbeidsplasser i distriktene gjennom endringer i kompetansesammensetningen i banknæringen.

Vekst i andel ansatte med universitets- eller høyskoleutdanning over 4 år i banknæringen og for hele næringslivet fra 2010 til 2020, fordelt på sentralitet

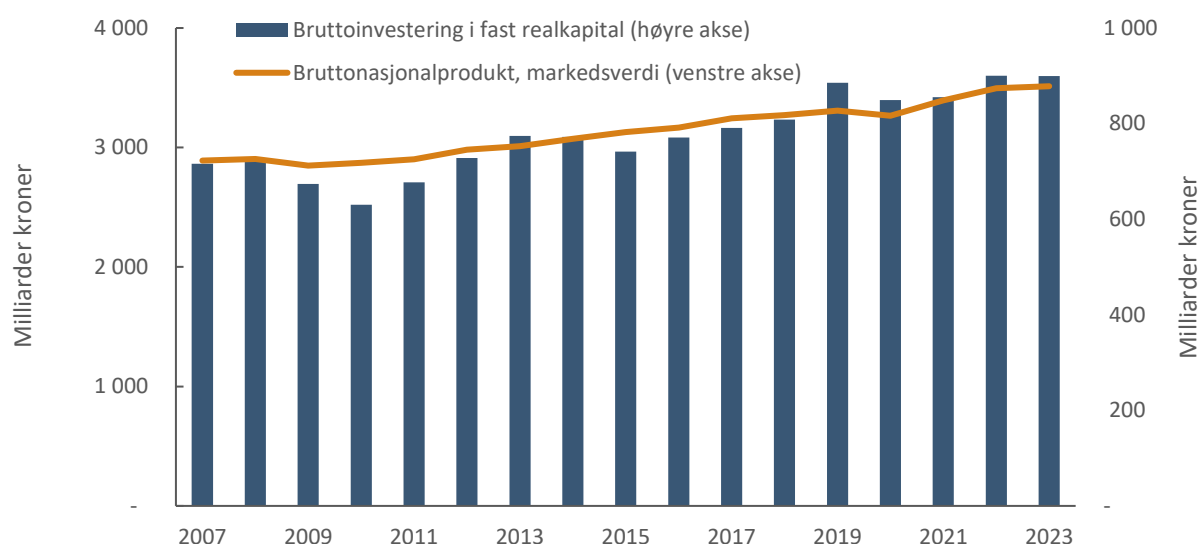

1 Innledning og bakgrunn

Tilgang på kapital er essensielt for at norske bedrifter skal kunne gjennomføre nødvendige investeringer og utvikle seg, noe som igjen sikrer Norges konkurransekraft internasjonalt. I en tid preget av omstilling og behov for innovasjon står norske bedrifter overfor stadig flere utfordringer. Den raske teknologiske utviklingen medfører at en økende andel av verdens produksjon nå er mer kapitalintensiv enn arbeidsintensiv. Dette øker behovet for kapital i norske bedrifter, kanskje mer enn noen gang tidligere.

Investeringer er en kritisk drivkraft for økonomisk vekst. Pågående investeringer bidrar til å opprettholde og øke produktiviteten, samt til å fremme teknologisk utvikling og innovasjon. Fortsatt tilgang på kapital er derfor avgjørende for å kunne møte fremtidige utfordringer og utnytte nye muligheter som den globale økonomien byr på. For å støtte denne utviklingen må både offentlig og privat sektor samarbeide tett, og sørge for at kapitalmarkedene fungerer optimalt for norske bedrifter. Figuren nedenfor illustrerer sammenhengen mellom årlige investeringer i norsk næringsliv og utviklingen i norsk bruttonasjonalprodukt (BNP).

Figur 1-1: Utvikling i bruttonasjonalprodukt og bruttoinvesteringer i fast realkapital.¹ Milliarder 2015-kroner. Kilde: SSB tabell 09189

De siste fem årene har det hvert år blitt investert 850-900 milliarder kroner i norsk næringsliv målt ved faste 2015-kroner. De siste 15 årene har trenden vært en jevn vekst i investeringer, selv om investeringer har falt i krevende perioder for norsk økonomi, som under finanskrisen (2008-09), oljekrisen (2014-15) og pandemien (2020-21). Det er betydelige kapitalstrømmer inn i norsk næringsliv som fremmer verdiskaping og utvikling. I samme periode har bruttonasjonalprodukt vokst jevnt i takt med investeringer. Denne utviklingen fremhever viktigheten av å sikre gode rammebetingelser for kapitaltilgang, for derved å legge til rette for ytterligere investeringer, vekst og konkurransekraft i det norske næringslivet.

Denne rapporten fokuserer på markedet for bedriftslån i Norge, med et særlig fokus på sparebanker. I kjølvannet av finanskrisen i 2008 ble det store endringer i reguleringen av norske og internasjonale kapitalmarkeder som fortsatt preger dynamikken i bankmarkedet. Krav til kapitaldekning og «compliance»², særlig knyttet regelverk

¹ Inkluderer aktivitet på norsk sokkel.

² Sikre etterlevelse av lover og regler

mot antihvitvasking, bidrar i dag til konsolidering i bankmarkedet gjennom oppkjøp og fusjoner. For å bedre forstå konsekvenser av endringene i bankmarkedet, er det nødvendig med innsikt i atferden til ulike typer banker.

I kapittel 2 gir vi et overblikk over hvordan norsk næringsliv er finansiert og hvem som i siste instans står bak kapitalen som kanaliseres til næringslivet. I kapittel 3 gjør vi en overordnet analyse av det norske bankmarkedet, og utvikling i markedsandeler over tid, før vi går nærmere inn på hvordan sammensetningen av de ulike banktypenes utlånsportefølje i bedriftsmarkedet har utviklet seg over tid. I kapittel 4 analyserer vi sparebankenes utlånsatferd sett opp mot øvrige banker, og konsekvenser av utlånspraksis. I kapittel 5 ser vi på sysselsettingen i bankene og hvordan disse bidrar til kompetansearbeidsplasser i ulike deler av landet.

2 Hvordan er norsk næringsliv finansiert?

Før vi beskriver markedssammensetningen i markedet for bedriftslån og sparebankenes rolle, vil vi i dette kapittelet se på hvordan norsk næringsliv er finansiert. Først ser vi på ulike finansieringskilder for næringslivet og hvem som står bak kapitalen, før vi ser på hvordan markedet for bedriftslån har utviklet seg over tid.

2.1 Finansieringskilder i norsk næringsliv

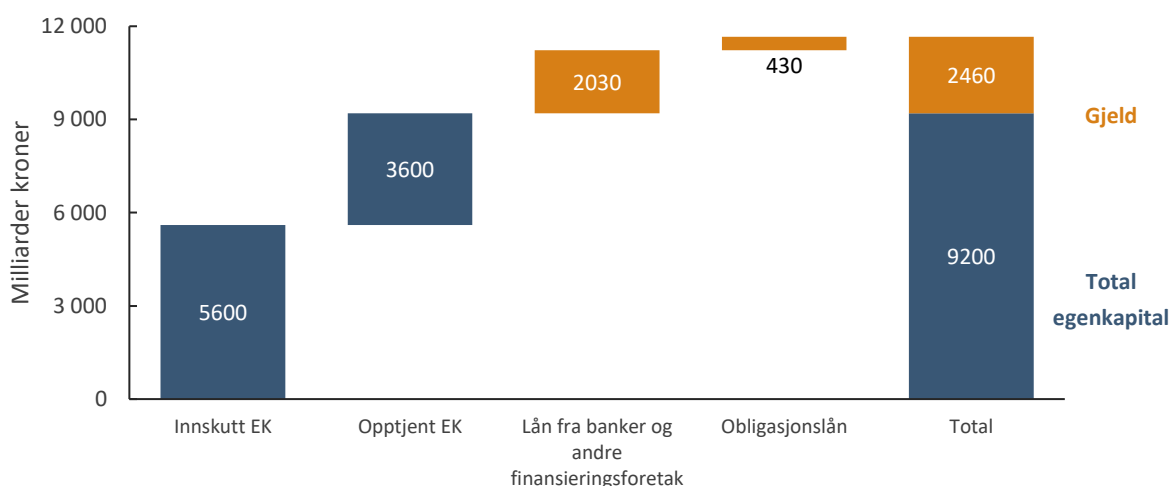
Norsk næringsliv består av 336 børsnoterte selskaper og 340 000 unoterte aksjeselskaper. Det sysselsetter rundt 1,9 millioner mennesker, og eierskapet er omtrent jevnt fordelt mellom norske privatpersoner, utenlandske aktører og det offentlige Norge. Å verdsette hele norsk næringsliv er utfordrende, da eiendelene i de fleste selskapene ikke omsettes i et åpent marked. Ved bruk av grove estimater basert på børldata, kan imidlertid markedsverdien av norsk næringsliv (egenkapitalen i 2023) anslås til cirka 18 000 milliarder kroner. Dette tilsvarer litt over tre ganger bruttonasjonalproduktet (BNP) for 2023, eller 11 statsbudsjett. Næringslivet legger grunnlaget for store deler av norsk verdiskaping og velferd.

Næringslivet kan grovt sett finansiere vekst og investeringer på tre hovedmåter:

- Tilbakeholdt overskudd (opptjent egenkapital)
- Tilførsel av ny egenkapital
- Opptak av gjeld

Den samlede egenkapitalen består av to bestanddeler, innskutt egenkapital og tilbakeholdt overskudd. Innskutt egenkapital er den kapitalen bedriftens eiere har tilført bedriften, mens opptjent egenkapital er bedriftens overskudd som eierne har holdt tilbake og reinvestert i bedriften. Når en investor skyter egenkapital inn i en bedrift, vil hun motta eierandeler i bedriften. Figuren under viser hvordan norsk næringsliv er finansiert med henholdsvis egenkapital og gjeld.

Figur 2-1: Egenkapital og langsiktig gjeld i norsk næringsliv unntatt finans i 2022.³ Bokførte balanseverdier. Milliarder kroner. Kilde: SSB, bearbeidet av Menon

³ Her ser vi bort fra kortsiktig gjeld til ansatte og leverandører, langsiktig gjeld internt i konserner, skyldige offentlige avgifter og skatter.

Dersom man legger til grunn bokført verdi av egenkapitalen og gjeld kanalisert gjennom finansnæringen (lån fra banker og obligasjonslån) så er 21 prosent av norsk næringsliv finansiert med gjeld og 79 prosent med egenkapital. 31 prosent av kapitalen er tilbakeholdt overskudd, mens innskutt egenkapital utgjør nesten halvparten av kapitalen.

Boks 2-1: Kort om teori knyttet til kapitalstruktur og finansieringskilder

Teori om finansieringskilder

Når næringslivet ønsker å gjennomføre nye investeringer, har de i hovedsak to mulig finansieringskilder, nemlig egenkapital og gjeld. Ifølge konvensjonell finanslitteratur skal både selskapets verdi og suksess være uavhengig av finansieringsform, gitt et sett med forutsetninger (Miller og Modigliani, 1958). Disse forutsetningene er derimot sjelden oppfylt, blant annet ved at vi ikke lever i en verden uten skatter, og bedrifter må dermed gjøre en avveining på hvilken finansieringsform som er ønskelig. Myers og Majluf (1984) lanserte en teoretisk forklaring på hvorfor noen kapitalformer er foretrukne fremfor andre. Den såkalte hakkeordensteorien (pecking order theory) predikerer at finansieringskostnaden øker med graden av asymmetrisk informasjon samt risikoprofilen til finansieringen som tilbys. Av denne grunn vil foretaket ha en prioritert rekkefølge av finansieringskilder: Først tilbakeholdt overskudd, deretter lånefinansiering og til siste ekstern egenkapital. Rasjonale bak en slik teori er at eksterne investorer bærer større risiko enn kreditorer og at ekstern egenkapital derfor vil være dyrere å hente inn fra kapitalmarkedet enn lånekapital.

Jo mindre og mer umodent foretaket er, jo vanskeligere er det å finansiere forventet lønnsomme investeringsprosjekter gjennom egen drift. Kraus and Litzenberger (1973) presenterer også en alternativ teori som sier noe om bedriftenes avveining mellom egenkapital og gjeld, nemlig «trade-off theory». Norske bedrifter får skattefradrag på gjeldskostnader, men ikke på overskudd. Dette skattefradraget (tax shield) gjør at gjeldsfinansiering i teorien er billigere enn egenkapitalfinansiering, noe som isolert sett taler for en høyere andel gjeldsfinansiering. Samtidig fører en høy gjeldsgrad til økt risiko, hovedsakelig i form av konkurrisiko, noe som øker avkastningskravet på både gjeld og egenkapital. Ifølge «trade-off theory» vil en bedrift kunne vekte fordelene og ulempene ved gjelds- og egenkapitalfinansiering opp mot hverandre og estimere den optimale gjeldsgraden.

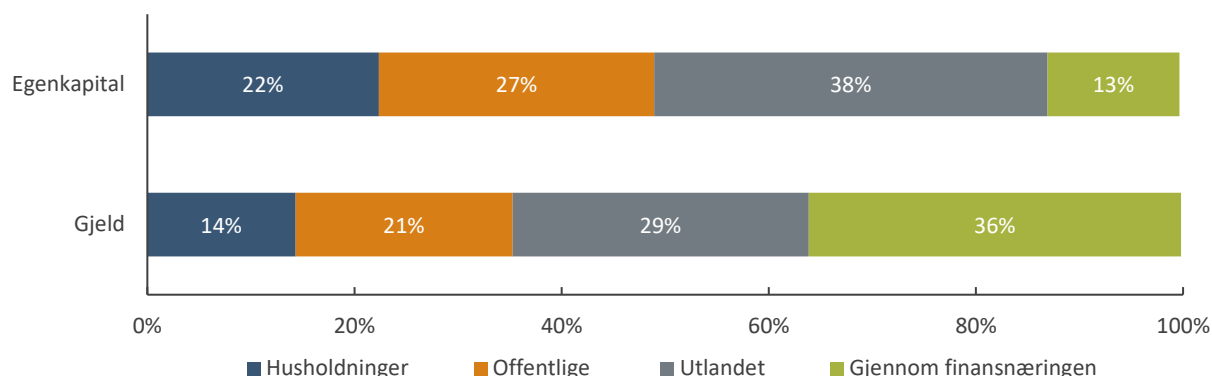
Alle bedrifter vil imidlertid heller ikke ha tilgang til kredittfinansiering, til tross for at bedriften anser kreditt som sin foretrukne finansieringsform. Stiglitz og Weiss (1981) viste i en enkel modellering av kredittmarkedene at asymmetrisk informasjon mellom bedrift og långiver kan føre til rasjonering av kreditt blant bedrifter med lønnsomme investeringer. Dersom bedriften har tilgang til sikkerhet som kan fungere som pant for lånet vil imidlertid dette løse problemet (Besanko og Thakor (1987) og Bester (1985)). Bedrifter som ikke har verdipapirer tilgjengelig til å tjene som sikkerhet, vil imidlertid kunne oppleve kredittasjonering. Disse bedriftene må da, i den grad det er mulig, finansiere sine investeringer med ekstern egenkapital til tross for at det normalt er dyrere.

2.1.1 Hvem eier kapitalen som er plassert i næringslivet?

I næringslivet klassifiseres eierskap vanligvis i tre hovedkategorier: private personlige eiere (husholdninger), offentlig eierskap (stat, fylkeskommune, kommune), og utenlandsk eierskap. I tillegg inkluderer man ofte selveide bedrifter som stiftelser og foreninger, som ikke har klart definerte eiere. Selv om eierstrukturer i næringslivet ofte kan være komplekse, kan de i siste instans spores tilbake til en eller flere eiere fra disse hovedkategoriene. De ultimate eierne bidrar med kapital til næringslivet, enten direkte eller indirekte gjennom

finansnæringen. Figuren under viser hvordan fordringene på næringslivet for gjeld og egenkapital fordeler seg på disse tre ultimate eiertyperne, i tillegg til det som kanaliseres gjennom finansnæringen.

Figur 2-2: Samlede fordringer på næringslivet (utenom finansnæringen). Kilde: SSB tabell 10788

Kapitalen som er plassert i næringslivet gjennom finansnæringen utgjør 13 prosent av egenkapitalen og 36 prosent av gjelden. Plassering av egenkapital i næringslivet gjennom finansnæringen kanaliseres i stor grad gjennom fond som i hovedsak retter seg mot børsnoterte selskaper som jo representerer en begrenset andel av næringslivet. De aller fleste bedrifter i Norge er SMBer der én eller noen få private eiere driver uten å ha eksterne investorer. Disse virksomhetene har som oftest skutt inn egenkapital selv, i tillegg til lånefinansiering. Gjelden og egenkapitalen som fanges opp «gjennom finansnæringen» er den kapitalen som er lånt ut til eller plassert i næringslivet av finansforetak ved årsslutt. Vi ser at en langt større andel av gjelden kanaliseres gjennom finansnæringen enn egenkapitalen.

Blant de ultimate eierne er det utenlandske eiere som står bak den største andelen av egenkapitalen og en stor andel av lånekapitalen som tilføres næringslivet i Norge. Dette reflekterer at Norge er en liten åpen økonomi og at det norske finansmarkedet er tett vevd sammen med det internasjonale markedet for lån og investeringer. Når dette er sagt, så viser vi også at utenlandske eiere, investorer og långivere er helt avhengige av norske aktører i finansnæringen som kjenner lokalt, regionalt og sektorspesifikt næringsliv godt. Tallene i figuren over viser videre at offentlig sektor, med staten i førersetet, eier en større andel av næringslivet, og tilfører mer lånekapital enn private husholdninger.

2.2 Utlån til norsk næringsliv

I Norge var det 286 ulike banker med aktivitet⁴ i 2022, hvorav 117 er sparebanker, 31 er nasjonale banker, 112 kredittforetak og 26 internasjonale banker.⁵ Sparebankene spiller en sentral rolle i utlån til bedrifter over hele landet. De har en betydningsfull posisjon i lokalsamfunnene, og bidrar til økonomisk vekst og utvikling gjennom finansiering av små og mellomstore bedrifter. Sparebankenes lange historie og deres tette bånd til kundene gjør dem til viktige aktører i norsk økonomi. Deres lokale forankring og samfunnsansvar skaper verdier som kommer både enkeltpersoner og lokalsamfunn til gode.

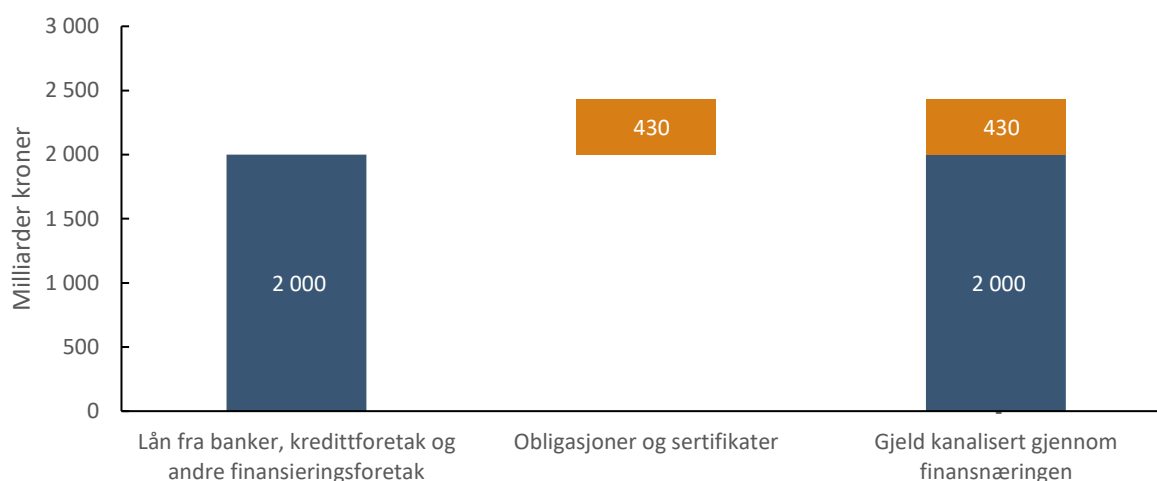
Gjeld er ved siden av ekstern egenkapital de viktigste eksterne finansieringskildene for næringslivet. Gjelden som tilføres næringslivet kan grovt sett deles inn i to grupper, banklån og obligasjonslån. Banklån er lån fra banker, med skreddersydde vilkår og fleksibel struktur. De krever vanligvis en kredittvurdering og kan kreve sikkerhet.

⁴ Aktivitet defineres som at banken hadde enten omsetning eller ansatte i 2022

⁵ Finanstilsynet, bearbeidet av Menon

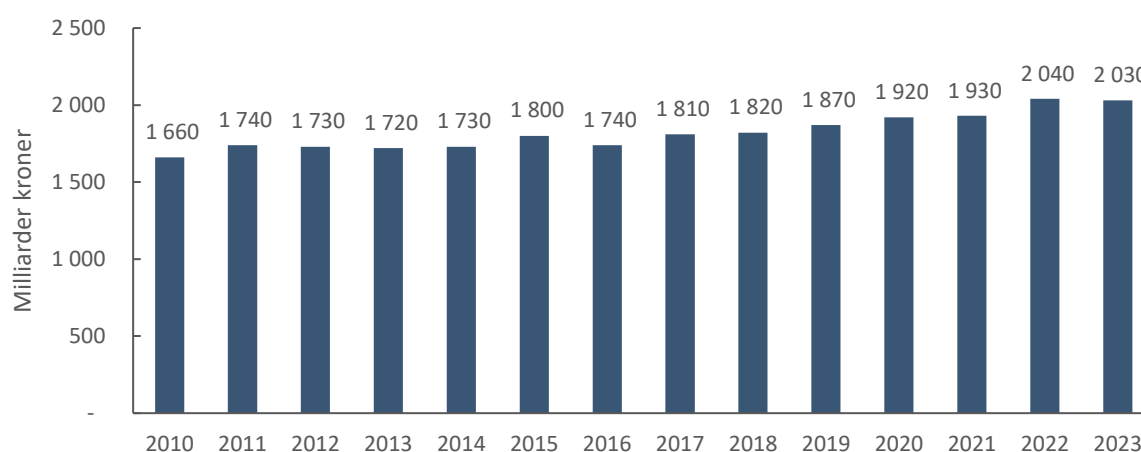
Rentene kan være faste eller flytende, og lånene er typisk mindre og tilpasses låntakers behov. Obligasjonslån innebærer utstedelse av obligasjoner til investorer i kapitalmarkedet, med mer standardiserte vilkår, ofte faste renter, og brukes for større finansieringsbehov. Kredittvurdering av ratingbyråer er vanlig, og obligasjonene kan være usikrede eller sikrede. Figuren under viser utlån til næringslivet som kanaliseres gjennom finansnæringen, i form av banklån og obligasjonslån.

Figur 2-3: Gjeld i norske ikke-finansielle foretak kanalisert gjennom finansnæringen i 2022, inndelt etter banklån og obligasjonslån. Kilde: SSB, Norges Bank

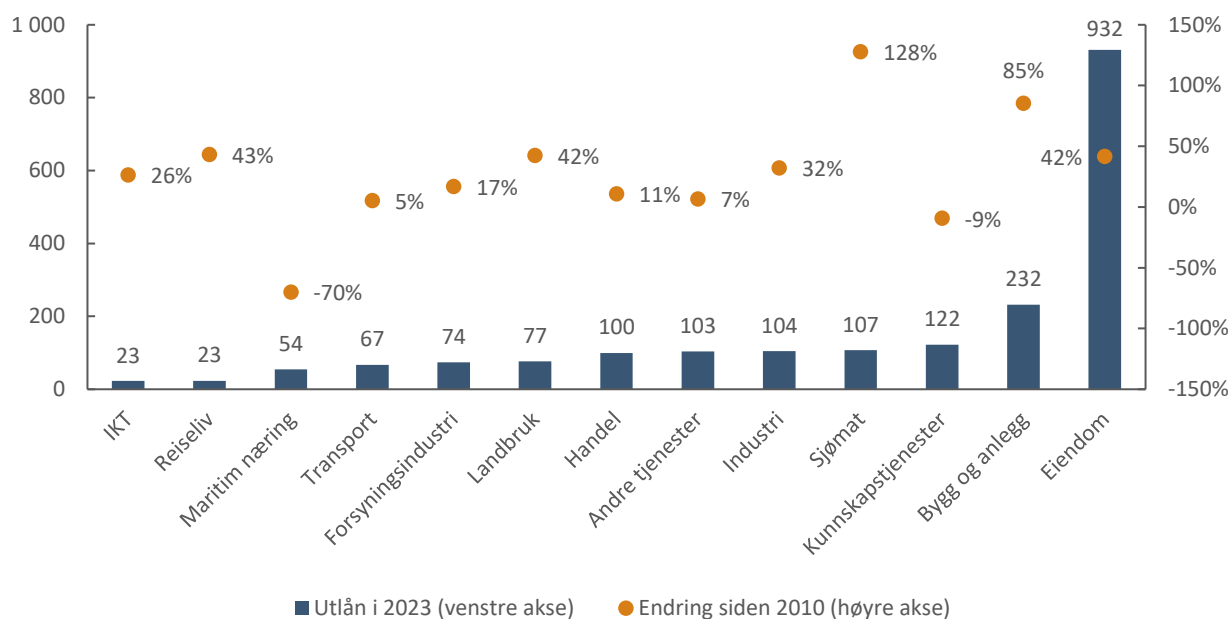
I 2022 utgjorde banklån og obligasjonslån til norsk næringsliv 2 430 milliarder kroner. Av dette var 2 000 milliarder kroner banklån, mens 430 milliarder kroner var obligasjonslån. For store og børsnoterte virksomheter er obligasjonslån en viktig finansieringskilde. For SMB-er, som utgjør 99 prosent av norske virksomheter, er imidlertid obligasjonslån ikke relevant for de fleste og banklån er en langt viktigere finansieringskilde. Figuren under viser utviklingen i utlån til næringslivet fra 2010 til 2023, i faste 2023-kroner.

Figur 2-4: Utvikling i utlån til næringslivet fra banker og kredittforetak. Milliarder 2023-kroner. Kilde: SSB tabell 08116

Samlede utlån til norsk næringsliv har vokst over tid. I faste priser har utlån vokst med 22 prosent siden 2010. Det var ingen vekst i utlån i perioden 2011 til 2016, men fra 2016 til 2023 økte utlån med 17 prosent i faste priser. Det er imidlertid ikke slik at utlån har økt til alle typer virksomheter. Det er store forskjeller mellom næringer. Figuren under viser hvordan utlån fordeler seg på næringer, og prosentvis endring i utlån siden 2010.

Figur 2-5: Utlån til næringslivet fra banker og kredittforetak i 2023 og prosentvis endring siden 2010. Milliarder 2023-kroner. Kilde: SSB tabell 08116

Næringsseiendom er den næringen som har fått tilført klart mest utlån fra banknæringen, med 932 milliarder kroner. Næringsseiendom utgjør 46 prosent av utlån til næringslivet, opp fra 40 prosent i 2010. Det er også næringen som har opplevd størst absolutt vekst, og har vært en viktig driver for at samlede utlån har vokst markant. Banknæringen har betydelige utlån til både bygg og anlegg og sjømatnæringen. Felles for disse næringene er også at de har hatt betydelig vekst i utlån, på henholdsvis 85 prosent for bygg og anlegg og 128 prosent for sjømatnæringen. I den andre enden finner vi utlån til maritim næring som har falt med 70 prosent siden 2010. I 2010 var det kun eiendom og bygg og anlegg som hadde større utlån enn maritim næring.

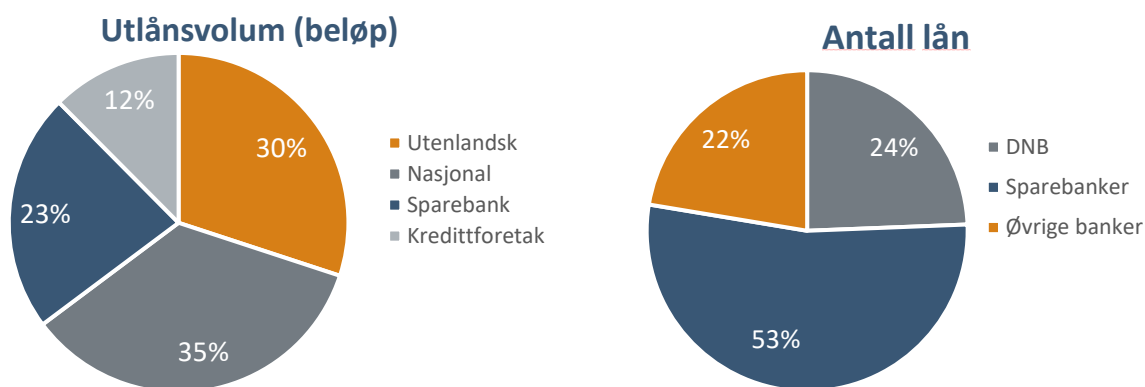
3 Sparebankene i markedet for bedriftslån

I dette kapitlet ser vi på hvordan markedet for utlån til næringslivet ser ut i dag, og hvordan det har utviklet seg over tid. Vi fokuserer særlig på sparebankenes rolle som långiver til bedriftsmarkedet.

3.1 Sparebankens lån og lånemengde

Kredittinstitusjonene er en sentral kilde til norske bedrifters gjeldsfinansiering. Markedsaktørene for bedriftslån kan grovt sett deles inn i fire banktyper: lokale og regionale sparebanker, nasjonale forretningsbanker, utenlandske filial- og datterbanker og kredittforetak. Figuren nedenfor viser hvordan utlån fra kredittinstitusjoner til norsk næringsliv fordeler seg på ulike typer banker og kredittforetak.

Figur 3-1: Nasjonale markedsandeler målt ved utlånsvolum (til høyre) i 2022, og målt ved antall lån i 2024. Kilde: Skatteetaten, Ambita og Menon antall lån for 2024

Det norske bedriftsmarkedet for kreditt er dominert av tre typer aktører: Nasjonale forretningsbanker (med DNB i spissen, 35 prosent), utenlandske filial- og datterbanker (30 prosent) og norske sparebanker (23 prosent). En betydelig og økende andel av utlånene til næringsseidendom og finansiell leasing gjøres også gjennom kredittforetak, som igjen eies av bankene.

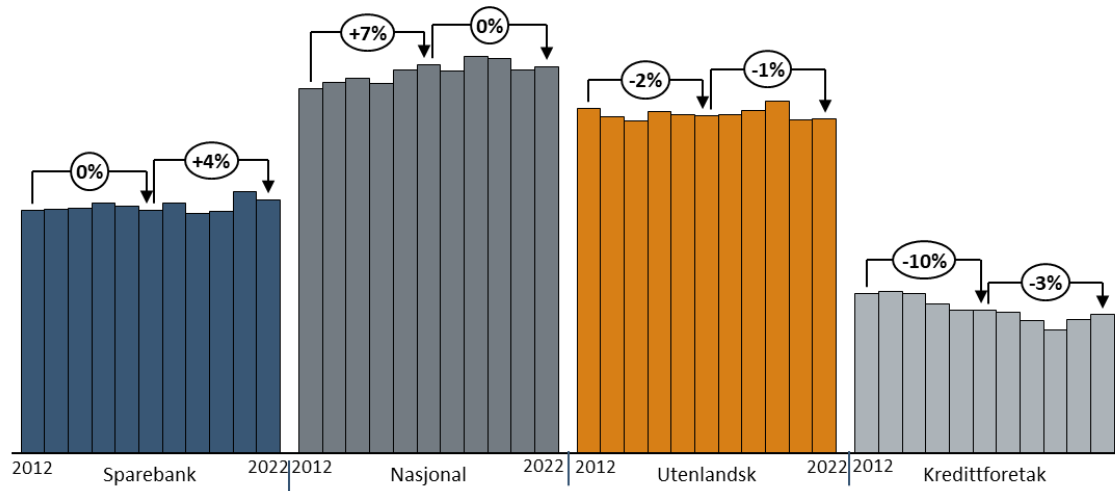
Sparebanker spiller en viktig rolle i det norske finansmarkedet. De står for omtrent 23 prosent av det totale lånebeløpet i Norge, og har en betydelig større andel når det gjelder antall lån til bedrifter. Faktisk står sparebankene for hele 53 prosent av alle bedriftsmarkedsutlån i landet.⁶ Deres store andel av utlån, sammenlignet med deres mindre andel av det totale lånebeløpet, tyder på at de fokuserer mer på lån til mindre bedrifter, i motsetning til større kommersielle banker som kan konsentrere seg mer om færre, store bedriftslån. Mange lån tilsier at sparebankene har en viktig rolle overfor de mindre, lokale bedriftene i norsk næringsliv.

Figur 3-2 nedenfor viser hvordan andelen av bankens lånestørrelser til norske bedrifter har utviklet seg over tid for de forskjellige kategoriene. Sparebankenes markedsandel var stabil mellom 2012 og 2017. Siden 2017 har det vært en vekst på 4 prosent, hvor mesteparten av veksten kom i årene fra 2020 til 2022. Denne veksten har kommet på bekostning av utenlandske banker og kredittforetak og tyder på at sparebankene har fått en noe sterkere posisjon i det norske markedet de siste årene. De nasjonale bankene hadde en vekst på rundt 7 prosent fra 2012 frem til 2017, og markedsandelen har holdt seg uendret siden den gang. De utenlandske bankenes

⁶ Antall utlån er hentet fra Ambita og kredittforetak eid av sparebanker inngår i gruppen for sparebanker, til forskjell for bankinndelingen som er brukt for utlån.

markedsandel har vært svært stabil, mens kredittforetakene har hatt en ganske sterk nedgang, særlig i perioden 2012-17.

Figur 3-2: Utvikling i markedsandeler fordelt på banktype 2012-2022 og prosentvis endring i markedsandel. Kilde: Skatteetaten og Menon

Overordnet har markedsandelene vært relativt stabile over tiårsperioden sett under ett, til tross for noe endring fra år til år. Det er internasjonale og nasjonale banker som står bak omtrent to tredeler av utlån, mens sparebankenes andel har vært stabil i intervallet 22-24 prosent.

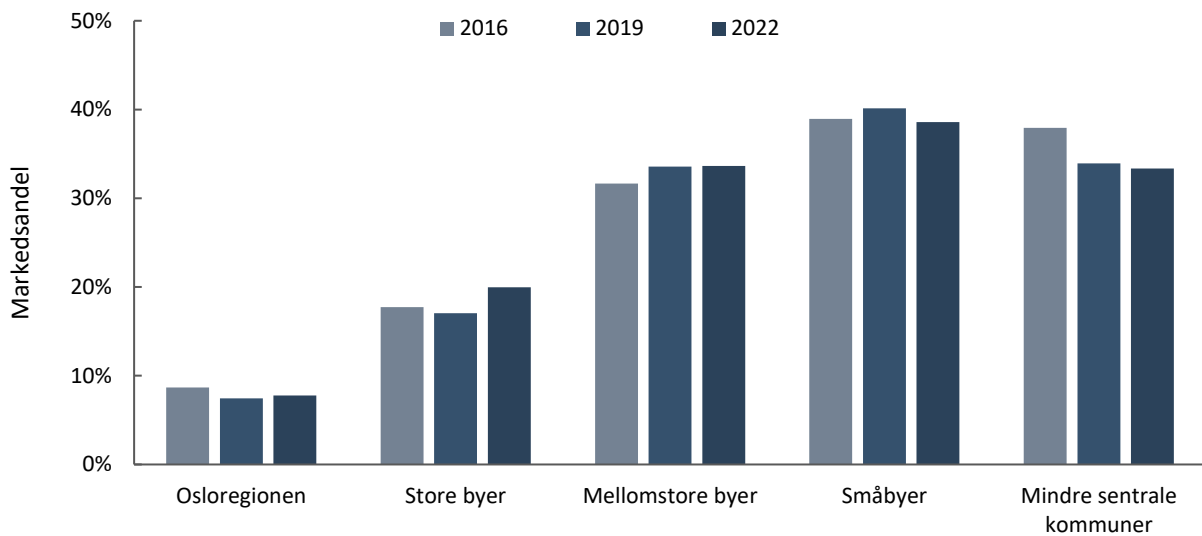
3.2 Geografi og sentralitet

Sparebankenes rolle og betydning i det norske finansmarkedet varierer betydelig avhengig av geografisk plassering og sentralitet. For å forstå denne variasjonen bedre, har vi analysert bankandelene til sparebankene på tvers av ulike sentralitetsnivåer⁷ og fylker i Norge.

I Figur 3-3 presenteres en oversikt over sparebankenes markedsandeler fordelt på ulike sentralitetsnivåer. Disse nivåene er definert basert på Statistisk sentralbyrås (SSB) sentralitetsindeks, og strekker seg fra Osloregionen som det mest sentrale området, via store byer, mellomstore byer og småbyer, til mindre sentrale kommuner.

⁷ Vi har definert sentralitetsnivåene som Osloregionen, store byer, mellomstore byer, småbyer, mindre sentrale kommuner ut fra SSB sin sentralitetsindeks. Se Vedlegg A - Sentralitetsdefinisjon for kategorisering av sentralitetsindeksen.

Figur 3-3: Sparebankenes markedsandel etter sentralitet. Kilde: Skatteetaten, SSB og Menon

Figuren viser en tydelig sammenheng mellom sentralitet og sparebankenes markedsandeler. Sparebankene har en betydelig høyere markedsandel av utlån til bedrifter utenfor de store byene. I 2016 var sparebankenes markedsandel stigende jo mer desentral kommunen var. I 2022 var imidlertid markedsandelene sammenlignbare på tvers av sentralitet for både små og mellomstore byer og mindre sentrale kommuner. Dette skyldes en økning i sparebankenes markedsandel i byene, og redusert markedsandel i mindre sentrale kommuner.

Sparebankene er fortsatt den banktypen med størst andel av utlån til næringslivet utenfor de store byene. Den geografiske fordelingen understreker sparebankenes betydning for finansiell tjenesteyting i distriktene og mindre sentrale områder av Norge. Sparebankenes tilstedeværelse, spesielt i distriktene, bidrar til å opprettholde et mangfoldig og desentralisert bankvesen i Norge. Dette kan være med på å sikre god tilgang til finansielle tjenester over hele landet og støtte opp under lokal økonomisk utvikling.

Tabell 3-1 viser fordelingen av de ulike bankenes markedsandel etter sentralitetsnivå. Denne tabellen avdekker noen tydelige geografiske mønstre i det norske finansmarkedet. Det er spesielt to hovedtrender. Den første er at norske banker, og særlig sparebankene, har noen av de største markedsandelene i de mindre sentrale områdene. Den andre trenden er at kredittforetakene og de utenlandske bankene er mer konsentrert i urbane områder.

Sparebankene har den største andelen i småbyer, med en markedsandel på 39 prosent, den høyeste markedsandelen på tvers av aktørgruppe og sentralitet. Videre har sparebankene en høy markedsandel i både mindre sentrale kommuner og i mellomstore byer. I Osloregionen og store byer er sparebankers markedsandel langt lavere, der utenlandske og nasjonale banker er dominerende.

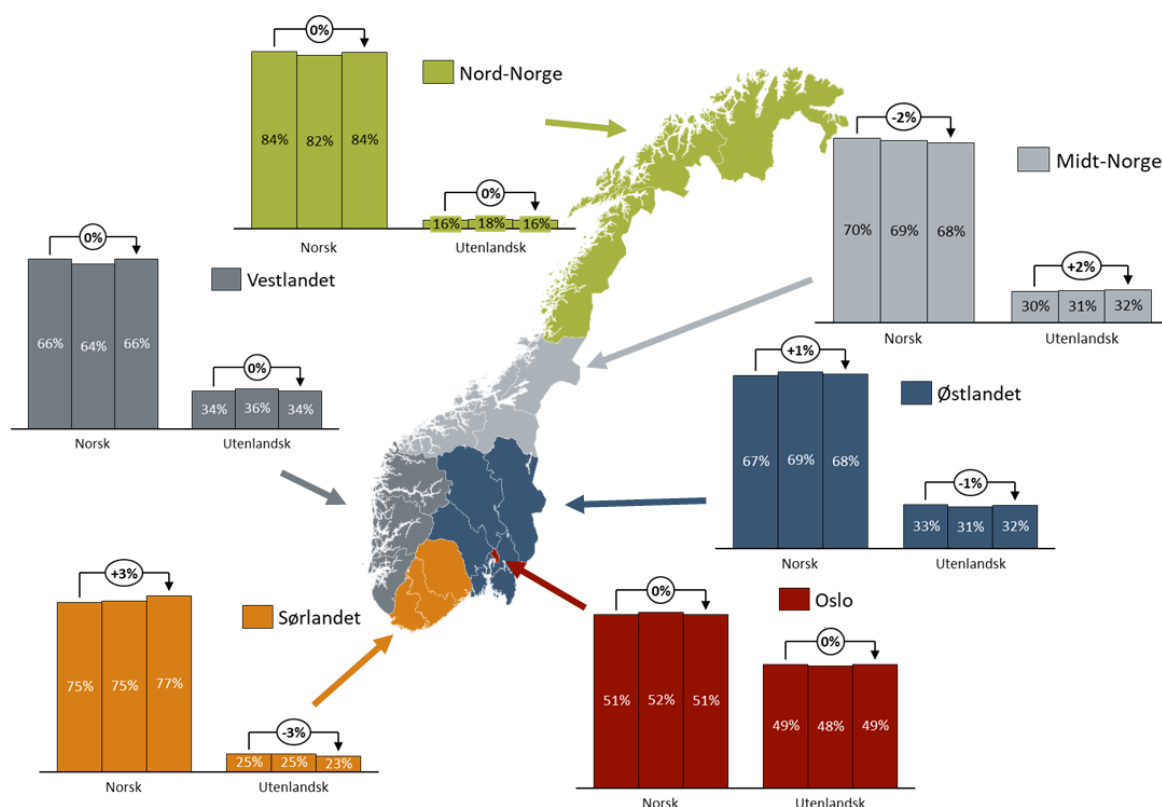
Tabell 3-1: De ulike aktørgruppenes markedsandel etter sentralitetsnivå for 2022. Kilde: Skatteetaten og Menon

	Oslo-regionen	Store byer	Mellomstore byer	Småbyer	Mindre sentrale kommuner
Sparebank	8 %	20 %	34 %	39 %	33 %
Nasjonal	38 %	35 %	31 %	33 %	28 %
Utenlandsk	40 %	30 %	23 %	18 %	27 %
Kredittforetak	14 %	14 %	12 %	10 %	11 %

Den geografiske fordelingen kan ha flere implikasjoner for det norske bankmarkedet. Det kan oppleves å være forskjellige konkurransesituasjoner i banksektoren. Den ulike fordelingen av aktørene kan gi mer tilpassede finansielle tjenester hvor de trengs, men også skape noen utfordringer med tilgang til finansielle tjenester på tvers av ulike regioner.

Hvilke banker som står bak bedriftslån varierer også betydelig på tvers av landsdeler, som vist i figuren under. Figuren under viser utviklingen i markedsandeler mellom norske og utenlandske banker i perioden 2016 til 2022 for ulike landsdeler. Vi har for enkelhets skyld holdt kredittforetak utenfor i denne analysen. Generelt har markedsandelen til norske banker endret seg sett opp mot utenlandske bankers markedsandel.

Figur 3-4: Markedsandeler for norske og utenlandske banker i årene 2016, 2019 og 2022. Kredittforetak er holdt utenfor analysen. Kilde Menon og Skatteetaten

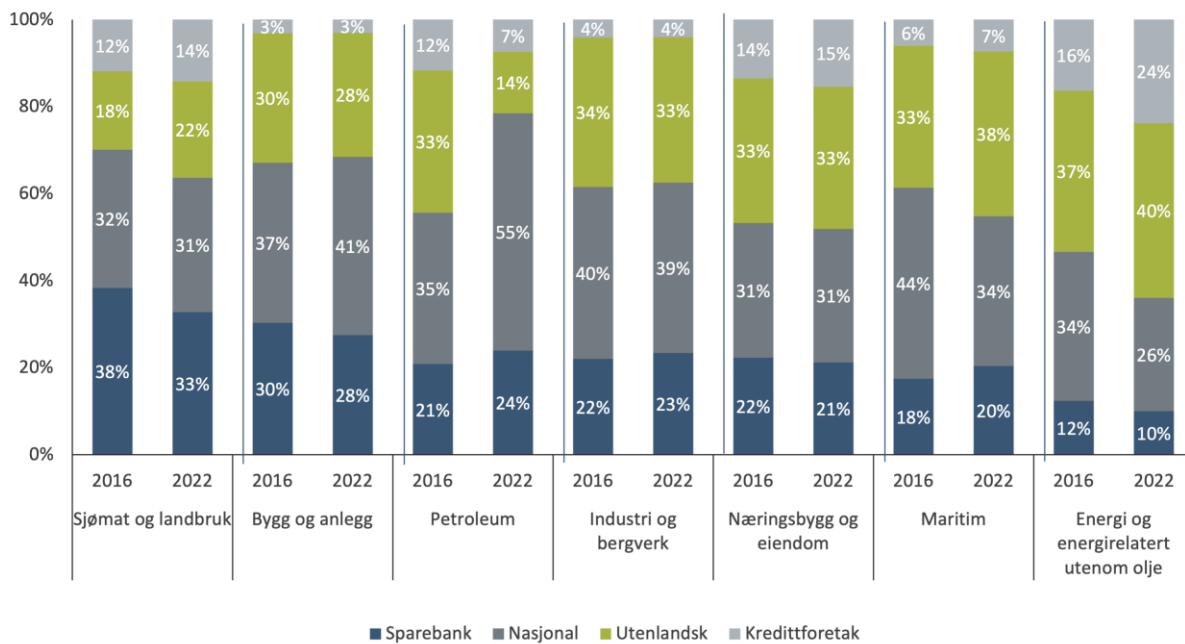

I Nord-Norge har de utenlandske bankene lavest markedsandel, etterfulgt av Sørlandet. I motsatt ende finner vi Oslo hvor utenlandske banker står bak omtrent halvparten av utlån. På Østlandet for øvrig, Midt-Norge og Vestlandet har utenlandske banker en markedsandel på omtrent en tredel.

3.3 Bedriftsuttån på tvers av næringer

Sammensetningen av utlån skiller seg betydelig på tvers av næringer, avhengig av en rekke kjennetegn ved næringen som størrelse, hvor internasjonalt rettet næringen er, samt hvor den er konsentrert i landet. I Figur 3-5 under ser vi nærmere på hvordan markedsandelen har utviklet seg på tvers av ulike næringer fra 2016 til 2022.

Figur 3-5: Markedsandel for ulike typer banker i utvalgte næringer for 2016 og 2022. Kilde: Skatteetaten, Menon og Ambita

Sparebankenes andel av utlån er størst innen sjømat og landbruk, samt bygg og anlegg. Sjømatnæringen er en av Norges fremste distriktsnæringer⁸⁸, og er i likhet med landbruksnæringen i stor grad lokalisert i distriktene hvor sparebanker har betydelig tilstedeværelse. Markedsandelen til sparebanker har imidlertid falt noe innen sjømat og landbruk siden 2016. Tilsvarende utgjør aktivitet innen bygg og anlegg en betydelig del av næringslivet i distriktene der norske banker står sterkt. Innen bygg og anlegg har norske bankers markedsandel vært stabil, med tegn til en vridning fra sparebanker til nasjonale banker.

Vi ser at sparebankenes andel har sunket for noen næringer, spesielt sjømat og landbruk, hvor sparebankenes markedsandel har vist en nedgang fra 38 prosent i 2011 til 33 prosent i 2022. I kontrast til dette står petroleumssektoren, hvor sparebankene har styrket sin posisjon. Markedsandelen økte fra 21 prosent i 2016 til 24 prosent i 2022, parallelt med en betydelig vekst i nasjonale bankers andel. Denne utviklingen er interessant sett i lys av en stor nedgang i utenlandske bankers andel i samme periode.

Næringen med størst utlån fra banknæringen er næringsbygg og eiendom, med nærmere 50 prosent av bankenes totale utlånskapital. Utlån til næringsbygg har vokst betydelig, men markedsandelene til de ulike banktypene er stabile.

⁸⁸ Menon (2022)

4 Sparebankenes utlånsatferd og konsekvenser for vekst og verdiskaping i næringslivet

I dette kapitlet presenterer vi metodisk rammeverk og resultater fra økonometriske analyser av sparebankers utlånsatferd sammenlignet med øvrige banktyper. I korte trekk undersøker vi følgende spørsmål i dette kapitlet: 1) *Har sparebanker større tilbøyelighet til å tildele SMBer lån?* 2) *Gir sparebanker SMBer større lån?* 3) *Hva er eventuelle konsekvenser av forskjeller i utlånspraksis mellom sparebanker og øvrige banktyper?* Avslutningsvis drøfter vi kort sparebankenes betydning for vekst og verdiskaping i næringslivet, i lys av funnene fra de økonometriske analysene.

4.1 Bakgrunn og tidligere analyser

I dette kapitlet ser vi nærmere på hvorvidt sparebanker opererer med en utlånsatferd som skiller seg fra andre banker. Vi er særlig opptatt av om det er mulig å finne spor av såkalt «relational banking», som handler om at geografisk/fysisk nærhet mellom bank og bedrift påvirker sannsynligheten for at bedriften tilbys kreditt, samt hvor mye kreditt som tilbys. Dette er et sentralt spørsmål i samfunnsøkonomisk forskning fordi bedre informasjonsflyt mellom bank og bedrift kan bidra til en mer effektiv økonomi, der små og mellomstore bedrifter som kan håndtere gjeld, faktisk får lettere tilgang til kreditt fordi bankene kjenner dem bedre.

I 2013 gjennomførte Menon en omfattende analyse av utlånsatferden til lokale sparebanker⁹. Hypotesen vi ønsket å undersøke var nettopp om foretak lokalisert i kommuner hvor den lokale sparebanken har en stor andel av utlånene til næringslivet, har større sannsynlighet for å få lånefinansiering, sammenlignet med en tilsvarende bedrift i kommuner med lavere innslag av lokalbank. Forskningslitteraturen peker nettopp på at lokal tilstedeværelse, eller fokus på lokal og regional næringsutvikling, påvirker bankenes utlånsatferd i en slik retning. Årsaken kan være at banker med mye innsikt i det lokale næringsliv får et informasjonsfortrinn som gjør at de kan identifisere foretak som fint kan håndtere et lån, men som ikke ville fått lån basert på mer standardiserte seleksjonskriterier hos de større bankene. Dette er et viktig poeng i et finansmarked der reguleringer trekker sterkere i retning av et mer rigid system for risikovurdering.

I en helt ny studie av Niklas Amberg† Bo Becker med tittelen “Banking Without Branches” (2024), peker forfatterne på at bankenes filialnettverk krymper raskt i mange land. De ser på virkningene av disse filialnedleggelsene på bedrifters tilgang til kreditt og reell økonomisk aktivitet i Sverige. De dokumenterer at bedriftsutlån synker raskt etter filialnedleggelse, hovedsakelig via redusert utlån til små bedrifter med lite pant og høy risiko. Den reduserte kreditttilførselen har reelle økonomiske effekter. Bedriftene opplever en nedgang i sysselsetting og omsetning, og en økning i risikoen for avvikling etter filialnedleggelse. Resultatene vitner om at bankens nærhet til kundene (relational banking) har reell betydning for lønnsomhet og vekst i mange deler av landet.

Forskningen indikerer at SMBers vekst er hemmet av finansieringsbegrensninger (Beck, Demirguc-Kunt, Maksimovic 2008¹⁰). Lokalbankene representerer en desentralisert kapitalstruktur med sterk tilknytning til det lokale næringslivet. Dewatripont og Maskin (1995)¹¹ argumenterer for at et mer fragmentert finansieringssystem

⁹ Denne studien danner grunnlaget for doktoravhandlingen til Gjermund Grimsby: *Three Essays on Competent Capital* (2015).

¹⁰ Thorsten Beck, Asli Demirgüç-Kunt, Vojislav Maksimovic, *Financing patterns around the world: Are small firms different?*, *Journal of Financial Economics*, Volume 89, Issue 3, September 2008, Pages 467-487

¹¹ Dewatripont, M., Maskin, E. (1995). “Credit efficiency in centralized and decentralized economies”. *Review of Economic Studies* 62, 541–555.

med mange små banker, fremfor noen få store, er en fordel for å kunne finansiere små mer risikable foretak. Samtidig peker Berger og Udell (2006) på at hovedårsaken til at tidligere studier har konkludert med at små finansinstitusjoner har en fordel i å låne til småbedrifter, er fordi teknologiske verktøy for lånevurderinger i begrenset grad har egnet seg for vurdering av SMBer. De forutsier derfor at de lokale og regionale bankenes informasjonsfortrinn forsvinner så fort de større bankene får verktøy som gjør det lønnsomt å vurdere. Til støtte for denne prediksjonen, finner Berger et al. (2014) at små bedrifter i USA ikke har større sannsynlighet for å ha en lokalbank som sin hovedutlånsbank. Basert på en undersøkelse utført i 12 land, finner De la Torre et al. (2010) at alle typer banker fokuserer på SMB-segmentet. Begge studiene synes å motsi den konvensjonelle oppfatningen om at store banker på generelt grunnlag har en ulempe i utlån til små bedrifter.

Studien vår fra 2013 viste at sannsynligheten for lånefinansiering for små og mellomstore foretak med mindre enn 50 ansatte ble påvirket positivt av høyere lokalbankintensitet i kommunen. I denne studien var altså fokuset rettet mot lokale sparebanker og ikke regionale sparebanker. Effekten var størst for gruppen av små foretak med 11-20 ansatte, men også for de mellomstore foretakene var effekten markant. Studien viste at denne effekten er større for foretak lokalisert i mer perifere strøk, sammenlignet med foretak lokalisert i de mest sentrale strøkene. Analysen kontrollerte for bedriftenes næringstilknytning, geografiske lokalisering (sentrum – periferi) og alder, så vel som omsetning og tilgang på aktiva som banken kan ta sikkerhet i.

Studien fra 2013 viste også at graden av lokalbankintensitet i kommunen har stor betydning også for størrelsen på foretakets lånefinansiering. Små foretak med 1-10 ansatte vil i snitt få 116 prosent mer i langsiktig lån dersom de er lokalisert i en kommune hvor lokalbanken har 100 prosent av næringslivslånene, innenfor det størrelsessegmentet av foretak, sammenlignet med en identisk kommune hvor lokalbanken ikke er til stede i det hele tatt. Det er med andre ord snakk om store forskjeller mellom kommuner med stort og lite innslag av lokalbank. Til sist viste studien at det ikke var mulig å påvise at bedrifter med lån fra lokale sparebanker hadde større sannsynlighet for mislighold, opphør eller konkurs. Dette ble tolket som et tegn på at den særskilte utlånspraksisen ikke slo ut i lavere verdiskapningsevne.

4.2 Ny og oppdatert analyse ti år etter

I dette kapittelet gjentar vi studien fra 2013, men med oppdaterte tall (2012-2022 i stedet for 2006-2011). I tillegg har vi tatt i bruk flere og mer detaljerte datakilder som gjør det mulig å belyse effektene på kredittgivning fra ulike banker i et mer nyansert perspektiv.

For å kunne indentifisere en slik sammenheng må vi utarbeide en modell som tar høyde for at også andre potensielle forklaringsvariabler kan stå bak hvilke foretak som får lånefinansiering. Et foretak som har eiendeler som banken kan ta sikkerhet i, vil ha lettere for å få lån. Vi har derfor inkludert fast eiendom og omløpsmidler som forklaringsvariabler. Et foretak må være i stand til å håndtere de løpende utgiftene knyttet til et lån, vi har derfor inkludert omsetning i modellen. Antall år siden etablering av foretaket er også inkludert i modellen¹². Virksomhetens bransjetilknytning sier også noe om fordelingen mellom humankapital og realkapital. Typisk vil det både være enklere og mer behov for lånefinansiering i bransjer som krever større investeringer i realkapital. Foretakets næringstilknytning kontrolleres derfor også for i modellen.

¹² Alder på foretaket er korrelert med både omsetning og omsettelige aktiva som kreditor kan ta pant i. Dette betyr at vi kan få multikollinearitet i modellen, hvilket gjør at de estimerte koeffisientene for variablene det gjelder kan bli feil. I og med at vi ikke er opptatt av effekten av omsetning eller likvide aktiva for lånefinansiering som sådan, så er imidlertid dette ikke noe problem i vår estimering.

Det er også sannsynlig at lånefinansiering er avhengig av hvor foretaket er lokalisert. Vi inkluderer derfor et mål på sentraliteten til kommunen som foretaket er registrert i. Sentralitetsindeksen vi inkluderer går fra 1-6 hvor 1 er Oslo-regionen og 6 er små kommuner med små tettsteder og lang reise til regionsenter.

I modellen har vi brukt de lokale kredittmarkedsstrukturene, sammen med hvilke bankkategorier bedriftene har sine lån fra, til å si noe om egenskapene til lån fra sparebanker. Databasen dekker både kredittinformasjon, regnskapsdata for småbedrifter og lokasjonsdata som deler landet inn i alle 357 lokale markeder (kommuner).

Vi fokuserer på SMBer, hvor inndelingen er små (1-10 ansatte), mellomstore (11-20 ansatte) og store (21-50 ansatte). Alle andre bedrifter har blitt ekskludert fra analysen. Det er også utført individuelle analyser for hver størrelsesgruppe.

Vi starter med å undersøke om bedrifter i kommuner med større sparebankandel har større sannsynlighet for å ha et lån. Deretter ser vi om lån fra sparebanken er signifikant forskjellig i størrelse sammenlignet med lån fra andre kredittinstitusjoner. Til slutt undersøker vi om ytelsen til bedrifter over tid er avhengig av om kreditten til bedriften er gitt av sparebanker eller andre kredittinstitusjoner.

I regresjonsanalysene (modellene) forsøker vi å identifisere hvilken effekt enten variabelen *sparebankandel* eller *lån fra sparebank* har på den avhengige variabelen. For å redusere risiko for at sammenhengen mellom den uavhengige og avhengige variabelen er påvirket av andre underliggende faktorer, legger vi – som omtalt over – til flere kontrollvariabler for å isolere effekten av den uavhengige variabelen. Med kontrollvariablene får vi et mer nøyaktig bilde av forholdet mellom den uavhengige og avhengige variabelen. En komplett liste over variablene og deres definisjon er mulig å se i Vedlegg C – Definisjon av regresjonsvariabler.

Modell for vurdering av sannsynlighet for å få lån

I første regresjon forsøker vi å predikere hvordan sparebankmarkedsandelene fordelt på kommune og størrelse påvirker sannsynlighet for å ha lån. Vi gjør dette ved å løse denne ligningen:

$$\begin{aligned} \text{prob}(\text{Lån}_i = 1) = & \beta_0 + \beta_1 \text{Sparebankandel}_{k,s} + \beta_2 \ln(\text{Ans}_i) + \beta_3 \ln(\text{Oms}_i) + \beta_4 \ln(\text{Sikkerhet}_i) \\ & + \beta_5 \text{Driftsmargin}_i + \beta_6 \ln(\text{Alt.kreditt}_i) + \beta_7 \text{Alder}_i + \beta_8 \text{Bransje}_i + \beta_9 \\ & * \text{Sentralitet}_i + \beta_{10} \text{Renter}_k^{1} \end{aligned}$$

Det er variabelen *Sparebankandel* som er av interesse. De andre variablene er med for å kontrollere at det ikke er noen underliggende sammenhenger som påvirker effekten av sparebankandel.

Modell for vurdering av sparebankenes effekt på lånenes størrelse

I andre regresjon forsøker vi å predikere mengden lån ved å se om bedriften har lån fra en sparebank. Vi kontroller også for flere andre variabler, disse er mulig å se i vedlegg [Vedlegg D - Resultater fra regresjonsanalyser](#). Vi finner sparebankenes betydning ved å løse denne ligningen

$$\ln(\text{Lån}_i) = \beta_0 + \gamma \text{Sparebank} + \beta_1 \text{Kontroll} + u_i$$

I våre data ha vi oversikt på hvilke bedrifter som har lån fra hvilke kredittinstitusjoner og hvor mye lån de har for 2016. Disse dataene, sammen med kontrollvariablene, bruker vi til å predikere lånemengden. Sparebank er en dummyvariabel som er 1 hvis bedriften har lån fra sparebank og 0 ellers. γ er koeffisienten som måler effekten av å ha lån fra en sparebank på den avhengige variabelen $\ln(\text{Lån})$. β_1 representerer en vektor av koeffisienter som samsvarer til vektoren kontroll, som består av alle kontrollvariablene. Disse samsvarer med de samme kontrollvariablene i seksjon 0.

Analysen vil ikke i seg selv gi noe indikasjon på om noen bankkategorier er bedre på å gi kreditt, eller om de bare er lokalisert i områder hvor etterspørselen for kreditt er høyere enn andre bankkategorier. Vi må dermed se på bankenes historie og utvikling i Norge for å si noe om dette. Grimsby har skrevet om det norske bankvesnets utvikling i *Three essays on competent capital*¹³, hvor denne problemstillingen blir omtalt. I kort forklarer han at sparebankene har kommet i områder hvor det har vært etterspørsel etter lån, innskuddstjenester, eller begge. Over tid ble flere av sparebankene kjøpt opp av regionale eller nasjonale banker, av politiske og økonomiske grunner. Sparebanker i områder med stor etterspørsel etter lån var ettertraktet for de større bankene, noe som kan implisere at sparebankene som ikke ble kjøpt opp lå i områder med mer moderat etterspørsel etter lån. Det har også vært større geografiske endringer i norsk næringsstruktur de siste årene, som tilsier at områdene hvor bankene ble etablert basert på etterspørsel, ikke nødvendigvis er de samme områdene hvor etterspørselen er høy nå. Dette argumenterer for at dagens sparebanker ikke er lokalisert i områder med høyere etterspørsel etter kreditt enn andre banker.

¹³ Tilgjengelig [her.x'](#)

4.3 Øker sparebankenes tilstedeværelse sannsynlighet for lån til mindre bedrifter?

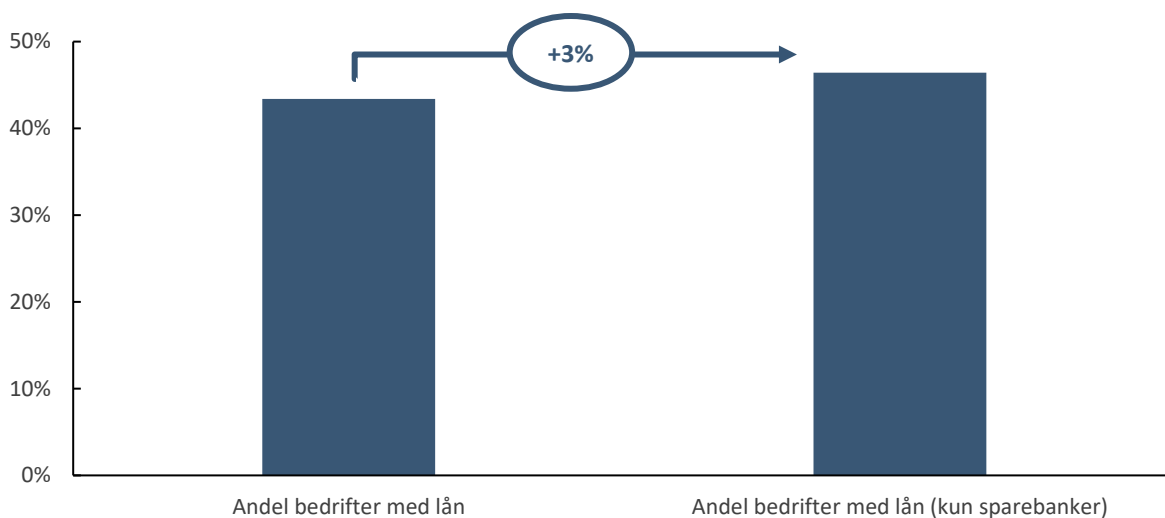
Vi har estimert kommunens sparebankandel fordelt på bedriftenes ulike størrelser ved å telle antall bedrifter med lån fra de forskjellige kredittinstitusjonene. Vi har så funnet andelen ved å dividere antall bedrifter med lån fra sparebank over antall bedrifter for hver kommune og størrelse. Vi teller én for hver bedrift som har lån fra sparebank.

$$Sparebankandel_{k,s} = \frac{\sum_{i=1}^N \text{Sparebank}_i}{N_{k,s}}$$

4.3.1 Resultater

Resultatet fra vår regresjonsanalyse viser at sparebankandel har en signifikant, men svak effekt på sannsynligheten for å få lån. Analysen viser at variabelen sparebankandel har en koeffisient på 3 prosent. I teorien betyr dette at hvis en bedrift går fra en kommune hvor det ikke eksisterer noen sparebanker, til en hvor det *kun* er sparebanker, vil sannsynligheten for at bedriften har lån øke med tre prosentpoeng. I figuren under illustrerer vi forskjellen i andelen bedrifter med lån, fra et scenario uten sparebanker til et scenario med kun lån fra sparebanker. Tallet for andel bedrifter med lån med 1-50 ansatte er hentet fra Menons regnskapsdatabase.

Figur 4-1. Økning i andel bedrifter med lån fra et scenario uten sparebanker til et scenario med bare sparebanker i kommunen. Kilde: Menon

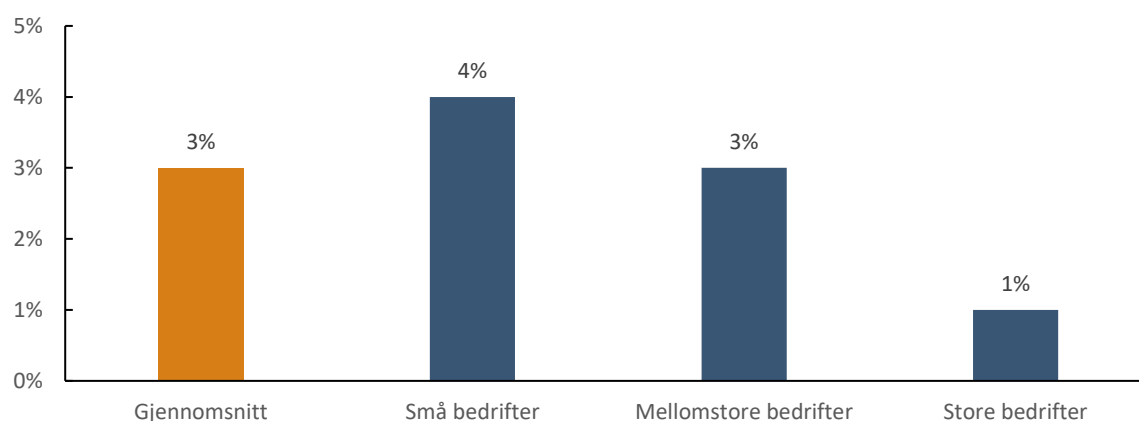

Resultatet kan tolkes med hypotetisk eksempel hvor det er en kommune med ingen sparebanker, og en annen kommune med kun sparebanker, men ellers alt annet likt ved både kommunene. Hvis det hadde vært to grupper med 100 identiske selskaper som hadde etablert seg i én av de to kommunene, ville det for kommunen uten sparebanker være 43 av 100 bedrifter med lån, mens kommunen med kun sparebanker ville hatt 46 av 100 bedrifter med lån.

4.3.2 Sparebankene er viktigere for mindre bedrifter

For å vurdere effekten av sparebankers tilstedeværelse for ulike bedriftsstørrelser, har vi gjennomført separate regresjonsanalyser for ulike størrelseskategorier¹⁴. Vi finner at sparebankandelen har større betydning for små og mellomstore bedrifters sannsynlighet for å få lån, sammenlignet med store. Sparebankandelen har en effekt på *fire prosent* for at små bedrifter har lån, *tre prosent* for mellomstore bedrifter, og *ett prosent* for store bedrifter. Vi ser dermed at sparebankene har økt viktighet for mindre og mellomstore bedrifter enn for de store. Dette kommer nok av at de store bedriftene får lån av større nasjonale banker.

Figur 4-2: Prosentpoeng økning i andel bedrifter med lån fra dagens situasjon til et scenario med kun sparebanker, fordelt på bedriftsstørrelse. Kilde: Menon

4.4 Gir sparebankene mer i kredittfinansiering?

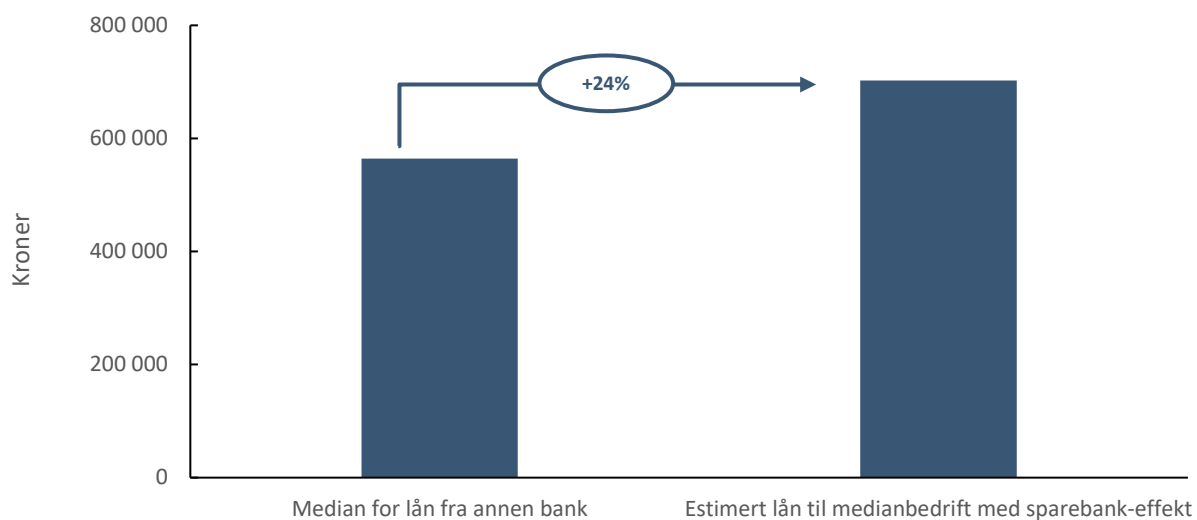
For å undersøke om sparebanker gir kredittfinansiering til bedrifter sammenlignet med andre banker, har vi sett på lånets størrelse for alle bedrifter som har banklån. Her har vi sett på lånets størrelse på bedriftsnivå, samtidig som vi kontrollerer for en rekke kjennetegn ved bedriften som størrelse, næring, geografi mv.

4.4.1 Resultat

Resultatet fra regresjonsanalysen viser at det å ha lån fra sparebank har en signifikant og betydelig effekt på størrelsen på banklån. Bedrifter med lån fra sparebank blir estimert til å ha 24 prosent større lån enn bedrifter med lån fra andre kredittinstitusjoner, når vi kontrollerer for kjennetegn ved bedriftene. Sparebankene gir særlig større lån for bedrifter i mellomsjiktet, mens de nasjonale bankene står for de absolutt største lånene i næringsmarkedet. Figuren under illustrerer effekten av å ha sparebanklån på medianbedriften med lån fra en annen bank.

¹⁴ Vi har delt bedrifter inn i følgende størrelsesgrupper:

Figur 4-3. Effekten av å endre lån til sparebank fra en annen bank for bedriften med lån lik medianbedriften. Kilde: Skatteetaten, Menon Economics

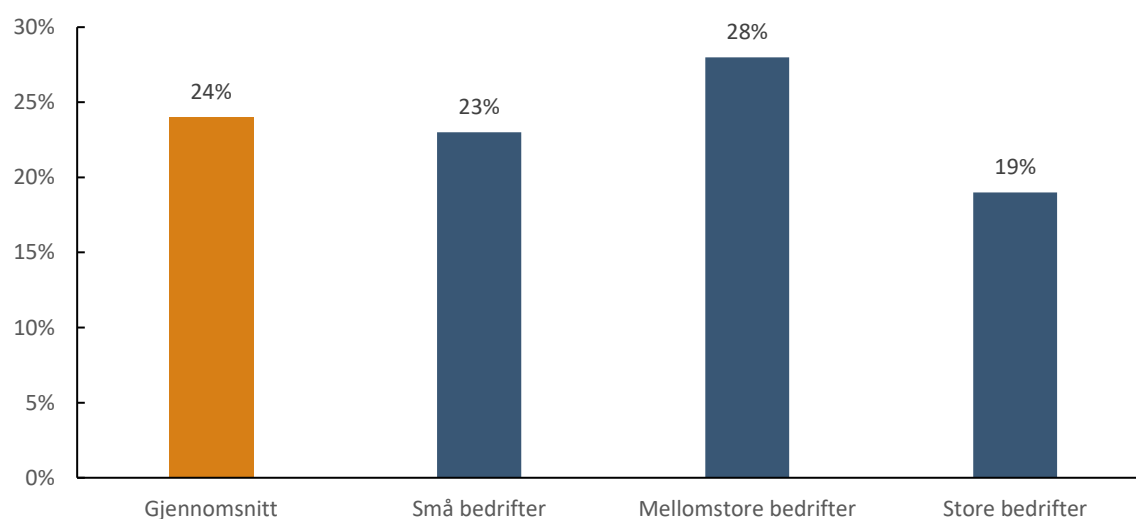

Medianbedriften har 564 000 kroner i lån fra annen bank enn sparebank. Våre regresjonsanalyser viser at dersom en bedrift med tilsvarende kjennetegn hadde hatt lån fra en sparebank, ville lånet anslagsvis vært 24 prosent større. Det innebærer at medianbedriften ville hatt et lån på 703 000 kroner, hele 139 000 mer. Funnene er svært robuste på tvers av ulike modellspesifikasjoner og på tvers av en rekke bedriftskjennetegn.

4.4.2 Sparebankene gir mye til de mellomstore bedriftene

Videre undersøker vi om vi ser noen signifikante forskjeller mellom bedriftsstørrelsene. Igjen ser vi at sparebankene har større effekt for de mindre og mellomstore bedriftene enn de større. Sparebanker har både høyere sannsynlighet for å tildele små og mellomstore SMB-er lån, og gitt at de får lån er lånet større enn for bedrifter med lignende kjennetegn som har lån fra andre banker. Effekten er størst for de mellomstore bedriftene, hvor lån fra sparebankene er assosiert med en 28 prosent økning i lånet. For mindre bedrifter er effekten 23 prosent, og for større bedrifter er effekten 19 prosent.

Figur 4-4: Estimert prosentvis økning i lånestørrelse med lån fra sparebank sammenlignet med andre banktyper, fordelt på bedriftsstørrelse. Kilde: Skatteetaten, Menon Economics

4.4.3 Sensitivitetstester/Robusthetssjekker

Resultatet fra regresjonen viser at det å ha lån fra sparebank gir en markant økning i lånemengden. Lignende effekter har blitt funnet ved tidligere analyser av Grimsby, selv med et mindre finmasket datagrunnlag. Ettersom resultatene er store og viktige for sparebankenes betydning, har vi utført noen ulike robusthetssjekker.

Først har vi undersøkt at det ikke har vært noe systematisk effekt knyttet til det spesifikke året vi har analysert. Vi utførte derfor den samme regresjonen for flere andre år for å se hvordan effekten utviklet seg. Selv om det var noe variasjon i hvor stor effekten av sparebankene var fra år til år, var det gjennomgående at sparebankene bidro til en større lånemengde til bedriftene. Dette er også tydelig når vi undersøker alle årene samlet, hvor også lån fra sparebank bidrar positivt til lånemengde.

Videre har vi undersøkt effekten av kontrollvariablene ved å kjøre flere separate regresjoner hvor ulike kontrollvariabler har vært ekskludert. Ved å ekskludere variabler som *sikkerhet* og *likviditet*, ser vi at effektene av sparebankene reduseres, men dette er ikke uforventet, da sikkerhet og likvide er egenskaper ved en bedrift som er viktige for den mulige lånemengden. Videre har vi undersøkt det å gruppere kontrollvariablene inn i grupper basert på størrelse, og så bruke dem som dummy-variabler i regresjonen istedenfor kontinuerlige variabler, men funnet om at sparebankene bidrar til større lånemengde står.

4.5 Hvordan presterer bedrifter med finansiering fra sparebanker?

I tredje regresjon forsøker vi å predikere hvordan bedrifter med lån fra sparebanker presterer i forhold til andre selskaper. Bedriftenes prestasjon måler vi ved å se på åtte ulike variabler individuelt med en statistisk modell som heter differences-in-differences (diff-in-diff). Dette er en analyse som brukes til å måle effekten av en behandling ved å sammenligne forskjellen i utfall mellom en behandlingsgruppe og en kontrollgruppe før og etter behandlingen. Resultatet får vi ved å løse ligningen under.

$$\text{Resultat} = \beta_0 + \beta_1 \text{Behandling}_i + \beta_2 \text{Etter}_{i,t} + \beta_3 \text{Behandling}_i \text{Etter}_{i,t} + \beta_4 \text{Kontroll} + u_{i,t}$$

β_0 er en konstant, **β_1** måler forskjellen før behandling mellom behandlet og kontrollgruppene, **β_2** måler den felles utviklingen etter behandling for behandlet og kontrollgruppen, **β_3** er forskjellen etter behandling mellom firmaer med finansiering fra sparebank og alternativ langsiktig finansiering (dobbel differanse). **β_3 er koeffisienten av hovedinteresse.** I dette eksempelet sammenlignes bedrifter med finansiering fra sparebanker (behandlingsgruppe) med firmaer som har lån fra andre kredittinstitusjoner (kontrollgruppe). Vi kan da sammenligne hvordan bedriftene presterer etter lånet (behandlingen), og se hvordan de rangeres på ulike variabler.

De åtte ulike variablene med ulike egenskaper vi ønsker å undersøke er: *inaktivitet*, *konkurs/oppløst*, *underskudd*, *omsetning*, *verdiskaping*, *ansatte*, *driftsmargin* og *langsiktig gjeld*. En kort beskrivelse av variablene er gitt i Tabell 4-1 under.¹⁵

For å unngå negative verdier og begrense de mest ekstreme veksttallene for de minste selskapene, har vi lagt til én million til alle variablene før vi tar logaritmen av verdien. Alle priser er justert med konsumprisindeksen. Alle selskaper har også fått lagt til én ekstra ansatt.

¹⁵ For mer om variabeldefinisjon og bearbeiding, se **Error! Reference source not found.**

β_4 i ligningen fanger verdien av de estimerte koeffisienter for kontrollvariablene. Kontrollvariablene inkluderer den logaritmiske verdien av debitorfirmaets omsetning året før behandling, logaritme av lønnskostnader året før behandling, firmaets sentralitetsgrad, bransje (A-V), firmas størrelse, behandlingsår (år de mottok lånet), firmas alder og gjennomsnittlig renteverdi i kommunen der firmaet er lokalisert. Resultater fra regresjon 3 er mulig å se i Tabell 4-1 nedenfor.

Tabell 4-1: Resultater fra regresjonsanalyse. Kilde: Menon Economics

Variabel	Variabeltype	Koeffisient	Modell
Inaktivitet	Ja/nei	-0,0139	Probitmodell
Konkurs/oppløst	Ja/nei	-0,0005	Probitmodell
Underskudd	Ja hvis bedriften har gått med underskudd i minst ett av de fem følgende årene, nei ellers.	-0,0291***	Probitmodell
$\ln(\text{omsetning} + 1)$	Logaritmen til omsetning + 1 000 000	0,0103	OLS-modell
$\ln(\text{vs} + 1)$	Logaritmen til verdiskaping + 1 000 000	0,0132	OLS-modell
$\ln(\text{ansatte} + 1)$	Logaritmen av antall ansatte + 1	0,0096	OLS-modell
Driftsmargin	Driftsresultat delt på omsetning	0,0122	OLS-modell
$\ln(\text{lang. gjeld} + 1)$	Logaritmen til langsiktig gjeld + 1 000 000	-0,014	OLS-modell

4.5.1 Resultater fra modellene (teknisk tolkning)

Vi har brukt både regresjonsmodellene Probit og Ordinary Least Squares (OLS) til å undersøke bedriftenes egenskaper. Probitmodellene har vi brukt til å undersøke de binære verdiene som konkurs, og vil bli presentert først. OLS har vi brukt til å undersøke de kontinuerlige verdiene, som omsetning og driftsmargin. I de tre første analysene anvender vi en probitmodell, hvor resultatene i regresjonen er enten binært «Ja» eller «Nei». Resultatene viser at om en bedrift har lån fra sparebank har ingen signifikant effekt på om bedriften er inaktiv, konkurs eller oppløst fem år senere. Om det er en sparebank som er låneutgiver har derimot en liten marginal effekt på om en bedrift vil gå med underskudd ett av de fem årene etter lånet ble gitt, hvor bedrifter med lån fra sparebank har litt under 3 prosent lavere sannsynlighet for å gå med underskudd i ett av de fem årene etter. Resultatene viser at vi ikke kan finne at sparebankene systematisk tar større risiko enn andre banker når de bevilger lån til bedrifter.

De neste fem analysene undersøker vi med å bruke en OLS-regresjon. Her vil resultatene fra modellen være en kontinuerlig tallverdi. Resultatene viser at en bedrift med lån fra en sparebank ikke har noen signifikant effekt på de ulike variablene undersøkt i regresjonsanalysen. Bedriftene med størst lån fra sparebankene har ingen betydelig høyere eller lavere omsetning, verdiskaping, ansatte, driftsmargin eller langsiktig gjeld.

Våre analyser viser at bedrifter med lån fra sparebanker, fem år etter at lånet er gitt, har høyere omsetning og langsiktig gjeld, men en noe lavere driftsmargin sammenlignet med bedrifter som får lån fra andre banker. Vi finner ingen signifikant effekt for forskjeller i inaktivitet, konkurser, eller driftsresultat i forhold til rentebærende gjeld. Disse resultatene indikerer at sparebankene ikke tar en betydelig større risiko enn andre banker gjennom sin utlånsatferd, som så eventuelt skulle slå ut i dårligere utvikling for bedriftene.

En forklaring bak dette er nettopp effekten av nærhet mellom bank og bedrift. Selv om utlånsaktivitet og utlånsprosedyrer i økende grad er fylt med stadig mer relevant digital informasjon, er det en rekke forhold ved bedriftene som det ikke er mulig å få en god oversikt over gjennom regnskaps- og kredittinformasjon. Denne

typen dypere innsikt i bedriften og ledelsen krever kjennskap som igjen hviler på nærhet gjennom lokal innsikt, samtaler med bedriftens aktører og andre som kjenner bedriften fra utsiden. Vi tror at dette er en viktig innsikt i arbeidet med å sikre næringslivet i hele landet riktig mengde kapital. Det er med andre ord fare for at for standardiserte løsninger og høye kapital- og compliancekrav slår ut en del små og mellomstore kredittverdige bedrifter med badevannet-

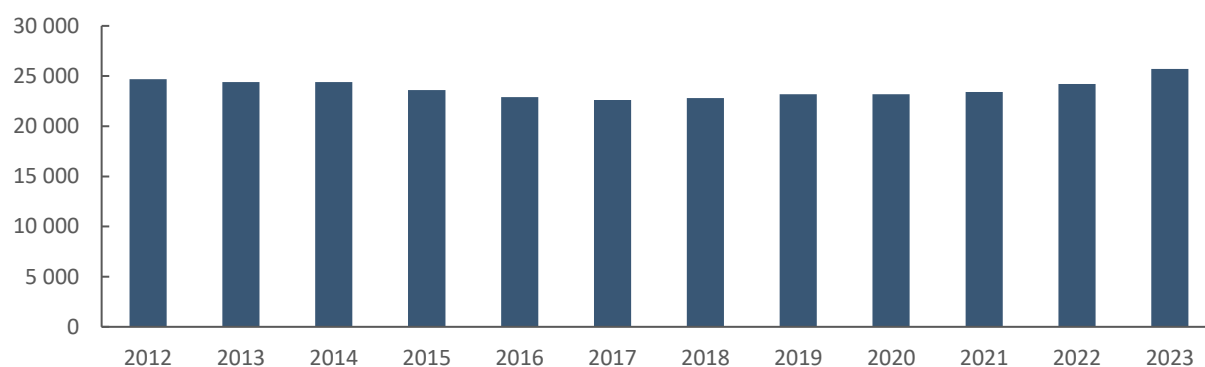
5 Sparebankenes bidrag til kompetansearbeidsplasser

I dette kapitlet analyserer vi sysselsettingen i banknæringen herunder sparebankene, med et særlig fokus på hvordan denne har utviklet seg over tid, geografisk fordeling og kompetansesammensetningen.

5.1 Sysselsettingen i banknæringen

Banknæringen er en produktiv næring som sysselsetter over 25 000 mennesker i 2022, og utgjør halvparten av de ansatte i finansnæringen.¹⁶ De ansatte i finansnæringen er produktive arbeidstakere som bidrar til nesten fem prosent av norsk BNP, samtidig som næringen kun utgjør i underkant av to prosent av sysselsettingen. Næringen har opplevd en dramatisk teknologisk endring i forbindelse med digitalisering, og konkurransen de siste tjue årene har økt kraftig gjennom digitalisering. Teknologisk endring setter helt andre krav til ansattes kompetanse som vi her gjør et dypdykk i. Figuren under viser utvikling i antall ansatte i banknæringen over tid.

Figur 5-1: Utvikling i sysselsetting i norske banker fra 2012-2023. Kilde: SSB

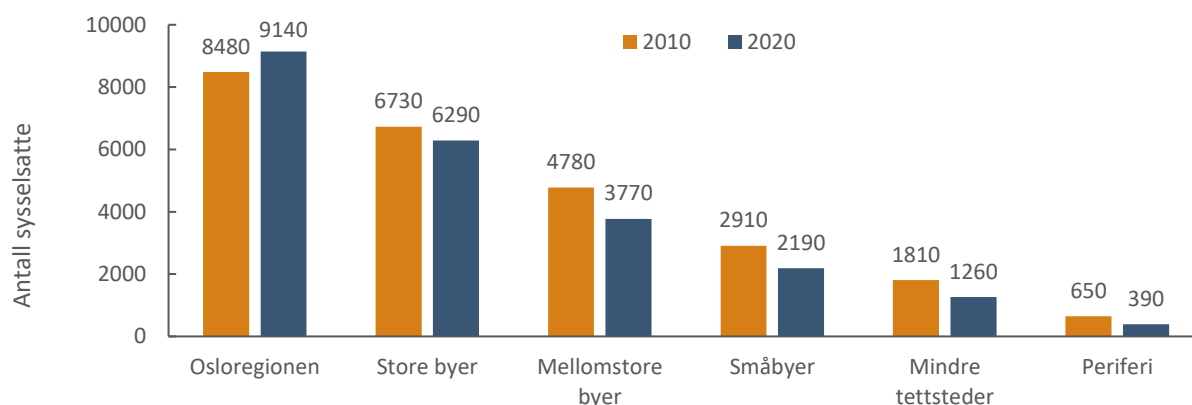
Antall sysselsatte i næringen var fallende fra 2012 til 2017, hvor antall sysselsatte gikk fra 24 700 til 22 600. Fra 2017 snudde trenden og veksten var moderat fra 2017 til 2021. I 2022 og 2023 har det vært markant vekst, og i 2023 er antall ansatte omtrent på nivå med 2012.

Utviklingen over tid er med andre ord relativt flat, til tross for at aktiviteten både rettet mot næringslivet og mot privatmarkedet har økt betydelig, i tillegg til økte regulatoriske krav. Særlig regulatoriske krav har bidratt til økningen i antall ansatte de siste årene. Stadig mer utlån og flere transaksjoner håndteres av det samme antall stadig mer kompetente ansatte i næringen.

Sysselsettingen i bankene har utviklet seg ulikt på tvers av sentralitetsaksen. Figuren under viser hvordan antall ansatte i banknæringen har økt i Osloregionen, mens sysselsettingen har falt utenom storbyer fra 2010 til 2020.

¹⁶ Kilde: SSB

Tabell 5-1: Figur: Utvikling i sysselsetting i norske banker fordelt på sentralitetsklasser i 2010 og 2020. Kilde: SSB

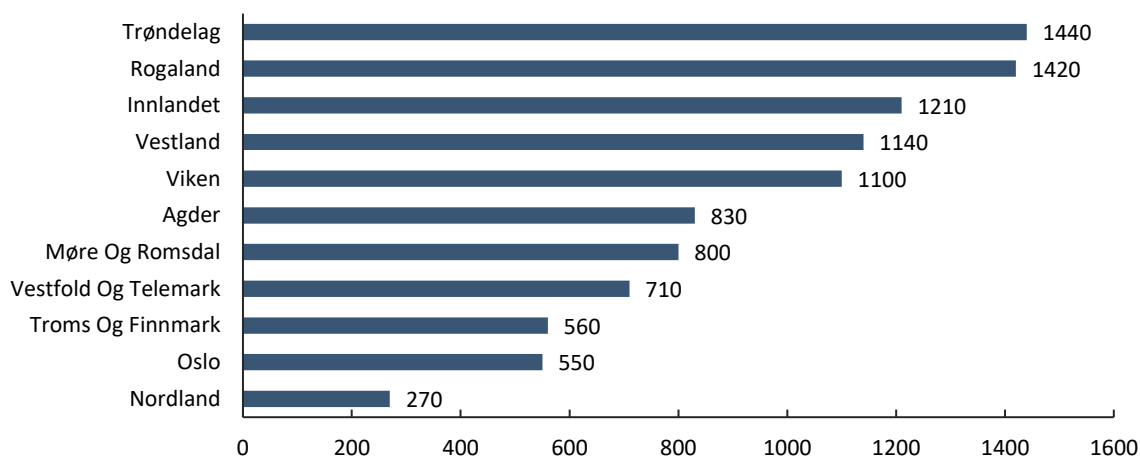

Det er kun Osloregionen som har opplevd en økning i antall ansatte i banknæringen, med hovedkontor for Norges største bank, DNB, samt flere av de utenlandske bankenes norske hovedkontor. Utenom Osloregionen har antall ansatte falt fra 2010 til 2020, og fallet er større relativt sett, jo mindre sentral kommunen er. I store byer har fallet antall bankansatte vært 8 prosent i løpet av tiårsperioden, mens det i de mest perifere kommunene har vært et fall på 40 prosent.

5.2 Sparebankenes sysselsetting

Sparebankene står for en vesentlig del av banknæringens sysselsetting. I 2022 sysselsatte sparebankene 10 000 personer, som utgjør 40 prosent av jobbene i norsk banknæring. Sparebankene har et betydelig antall ansatte i de fleste fylker. Figuren under viser hvordan sysselsettingen i sparebankene fordeler seg på fylker i 2022.

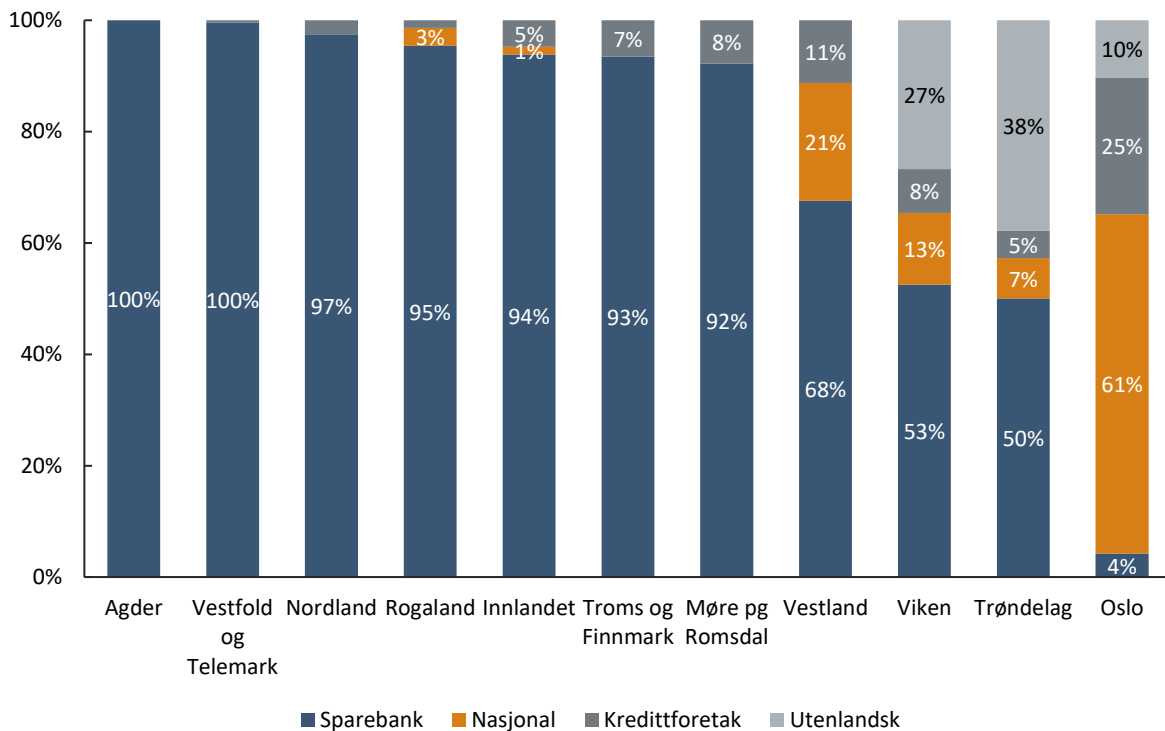
Tabell 5-2: Figur: Sysselsetting i sparebanker fordelt på fylke i 2022. Kilde: Menon

Flest ansatte i sparebanker finner vi i Trøndelag og Rogaland med i overkant av 1 400 i hver av fylkene. Videre har både Innlandet, Vestland og Viken mer enn 1 100 ansatte i sparebanker. I motsatt ende finner vi Nordland som har klart færrest sysselsatte med 270, i tillegg til Oslo og Troms og Finnmark med i overkant av 500 sysselsatte. Sett opp mot befolkning og antall arbeidsplasser, skiller Oslo og Nordland seg ut med få ansatte i sparebanker, men Innlandet, Rogaland og Trøndelag har relativt mange.

Sparebankenes markedsandeler varierer som vist med kommunenes sentralitet. Banksammensetningen er også svært ulik på tvers av fylkene. Figuren under viser hvordan sysselsettingen i de ulike fylkene fordeler seg mellom ulike banktyper.

Figur 5-2: Sysselsetting i banker fordelt på ulike banktyper i 2022. Kilde: Menon

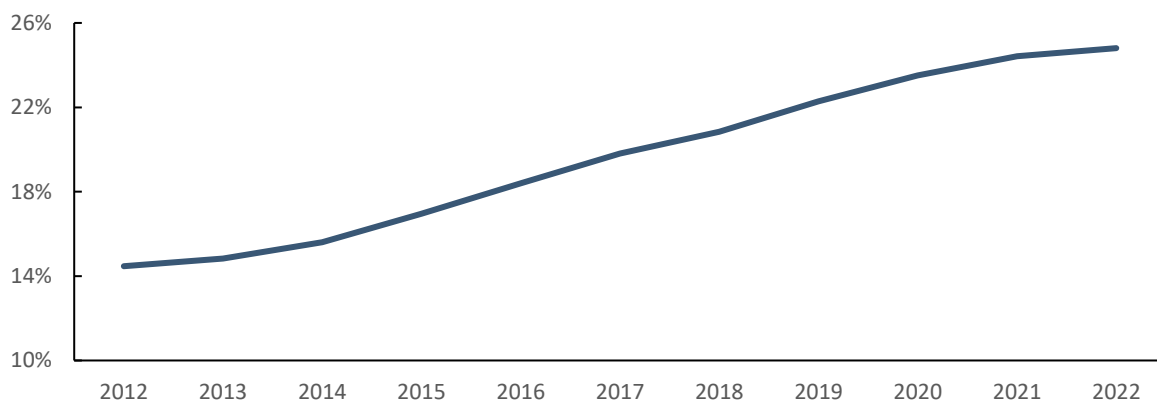
Sparebankene utgjør majoriteten av sysselsettingen i samtlige fylker, med unntak av Oslo. I de fleste fylkene utgjør sparebankenes sysselsetting over 90 prosent av sysselsatte i banknæringen, med unntak av Oslo, Trøndelag, Vestland og Viken.

5.3 Kompetansesammensetningen i banknæringen

Det har vært et betydelig skifte i kompetansesammensetningen i finansnæringen de siste ti årene. Digitaliseringen i næringen har fortsatt og kompetansebehovet i næringen har endret seg. Norge har en avansert digital finansiell infrastruktur som stiller stadig høyere krav til arbeidstakernes kompetanse i næringen. Med andre ord bidrar næringen til å skape høykompetansearbeidsplasser i både byene og i distriktssentre. Andelen av de ansatte som har en høyere utdanning på 4 år eller mer, har økt fra 14 prosent i 2012 til 25 prosent ti år etter. Det er ikke annet enn en kompetanserevolusjon.

I løpet av det siste tiåret har banknæringen gjennomgått en betydelig endring i kompetansesammensetningen blant sine ansatte. Digitaliseringen i næringen fortsetter, og har ført til en reduksjon av ansatte med lavere utdanning. Norge besitter en avansert digital finansiell infrastruktur som krever stadig høyere kompetanse blant arbeidstakerne i denne finansnæringen. Dette innebærer at næringen nå i større grad skaper høykompetansearbeidsplasser både i byer og distriktssentre. Når vi ser på finansnæringen under ett, der bankansatte utgjør halvparten av de sysselsatte, har andelen ansatte med høyere utdanning på minst fire år økt fra 14 prosent i 2012 til 25 prosent ti år senere. Utviklingen i andel ansatte med høyere utdanning er vist i figuren under.

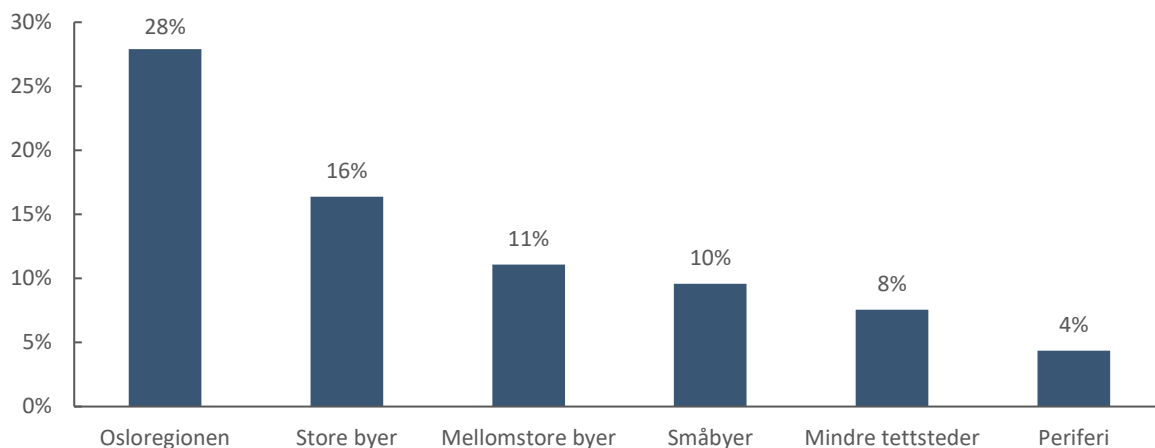
Figur 5-3: Andel ansatte i finansnæringen med høyere utdanning på 4 år eller mer. Kilde: SSB

Dette skiftet i kompetansesammensetning i finansnæringen illustrerer både hvordan næringen påvirkes av digitalisering, samt at skiftet i samfunnet i retning av flere med høyere utdanning.

Syssetningen i banknæringen nesten utelukkende er knyttet til sparebanker, utenom de store byene Oslo, Bergen, Trondheim. I figuren under viser vi andel sysselsatte med høyere utdanning fordelt på sentralitet.

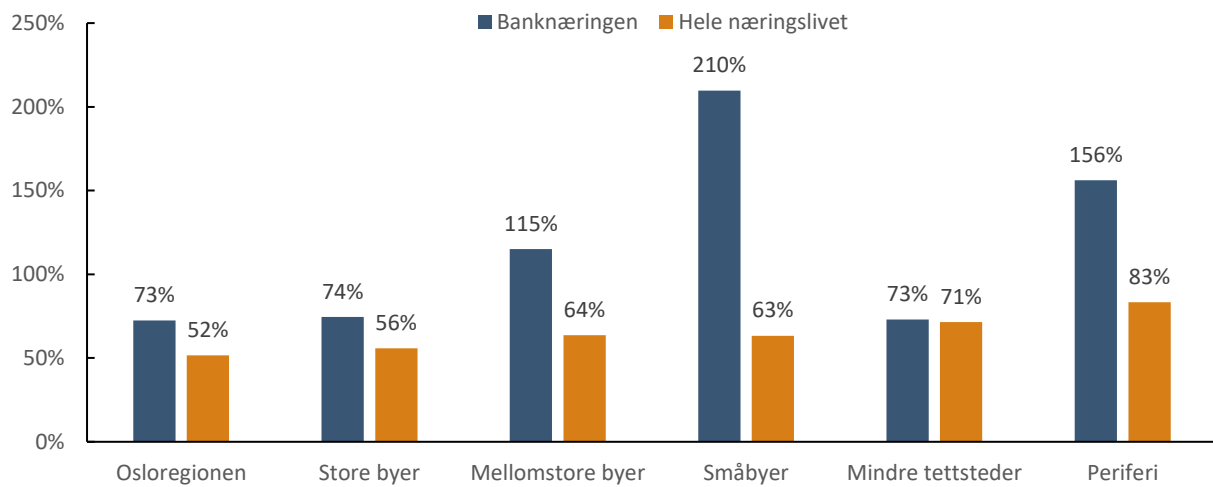
Figur 5-4: Andel sysselsatte med universitet- eller høyskoleutdanning over 4 år i banknæringen i 2020, fordelt på sentralitet. Kilde: SSB

I Osloregionen og store byer, hvor ikke sparebankene er dominerende, er andelen med lang høyere utdanning henholdsvis 28 og 16 prosent. I små og mellomstore byer er andelen 10-11 prosent, mens det i de mest perifere kommunene er 4 prosent som har mer enn fire år høyere utdanning.

I figuren under viser vi hvordan andelen med høyere utdanning har økt fra 2010 til 2020 i banknæringen sammenlignet med for hele næringslivet. Selv om andelen med høyere utdanning er lavere i kommunene hvor sparebankene dominerer, har det vært et raskere kompetanseskifte i banknæringen i disse kommunene enn i mer sentrale kommuner. Figuren viser at innad banknæringen har det vært en stor prosentvis økning i antall sysselsatte med høyere utdanning over 4 år. Den relative veksten i andel med høyere utdanning har vært høyest i små og mellomstore byer, i tillegg til periferien. Sentralitetsklasse 4 og 6 har hatt spesiell høy økning, med henholdsvis 210 og 156 prosent. Sammenlignet med næringslivet for øvrig, øker også andelen med høyere utdanning i banknæringen markant raskere innen alle sentralitetsgrupper.

Figur 5-5: Vekst i andel ansatte med universitet- eller høyskoleutdanning over 4 år i banknæringen og for hele næringslivet fra 2010 til 2020, fordelt på sentralitet.

Kompetansesammensetningen i sparebanker i distriktkommuner har endret seg så fort at til tross for at det er blitt færre bankansatte utenfor de store byene, så har antall kompetansearbeidsplasser som krever lang høyere utdanning har økt innenfor alle sentralitetsgrupper. Med andre ord kan man slå fast at sparebankene har skapt kompetansearbeidsplasser i distriktene over tiårsperioden 2010 til 2020.

Referanseliste

- Amberg, Niclas og Bo Becker (2024): "Banking Without Branches", CEPR working paper no 19450, London, UK
- Adams-Kane, J., Caballero, J. A., & Lim, J. J. (2017). Foreign bank behavior during financial crises. *Journal of Money, Credit and Banking*, 49(2-3), 351-392.
- Allen, Franklin, Thorsten, Carletti, Elena, Lane, Philip R. Beck, Dirk Schoenmaker, og Wagner Wolf. *Cross-Border Banking in Europe: Implications for Financial Stability and Macroeconomic Policies*. London: Centre for Economic Policy Research, 2011.
- Besanko, D., & Thakor, A. V. (1987). Collateral and rationing: sorting equilibria in monopolistic and competitive credit markets. *International economic review*, 671-689.
- Bester, H. (1985). Screening vs. rationing in credit markets with imperfect information. *The American Economic Review*, 850-855.
- Borchgrevink, (2012), Basel I-gulvet – overgangsregel og sikkerhetsmekanisme i kapitaldekningsregelverket, Norges Bank - Aktuell kommentar nr. 8 2012
- Cetorelli, Nicola, og Linda S. Goldberg. «Global Banks and International Shock Transmission:» *IMF Economic Review*, April 2011: 41-76
- De Haas, R. and N. Van Horen (2011): "Running for the exit: international banks and crisis transmission", European Bank for Reconstruction and Development Working Paper No. 124
- Dell'Ariccia, G., & Marquez, R. (2004). Information and bank credit allocation. *Journal of Financial Economics*, 72(1), 185-214.
- Evertsen, C., Skjæveland, M., Sjørgard, L., «Kan særnorske kapitalkrav undergrave stabiliteten?», *Magma* 4/2016 s. (85-89)
- Finansdepartementet (2017), *Finansmarkedsmeldingen 2016-2017 (Meld. St. 34)2*
- Finanstilsynet (2015), *Finansielt utsyn*
- Finanstilsynet (2017), *Resultatrapport for finansforetak, 1. kvartal 2017*.
- Giannetti, Mariassunta, and Luc Laeven. «The flight home effect: Evidence from the syndicated loan market during financial crises.» *Journal of Financial Economics*, 2012: 23-43.
- Grimsby, G., mfl. (2016), *Samfunnsøkonomisk analyse av finansmarkedsreguleringer: Analyse av Basel I-gulvet for banker og årlig rentegaranti for privat ytelsesbasert pensjon, Menon-publikasjon nr. 2/2016*.
- Hoggarth, G., and J. Hooley. "Y Korniyenko. «Which way do foreign branches sway." Evidence from the recent UK domestic credit cycle.» *Bank of England Financial Stability Paper 2*, 2013.
- Kraus, A., & Litzenberger, R. H. (1973). A state-preference model of optimal financial leverage. *The journal of finance*, 28(4), 911-922.

Menon Economics. (2022). Ringvirkninger av sjømatnæringen i 2021. <https://www.menon.no/wp-content/uploads/2022-126-Ringvirkninger-av-sjomatnaeringen-2021-1.pdf>

Modigliani, F., & Miller, M. H. (1958). The cost of capital, corporation finance and the theory of investment. *The American economic review*, 261-297.

Myers, S. C., & Majluf, N. S. (1984). Corporate financing and investment decisions when firms have information that investors do not have. *Journal of financial economics*, 13(2), 187-221.

Shekhar, Aiyar, Charles, W. Colomiris, og Tomasz Wieladek. «Identifying channels of credit substitution when bank capital requirements are varied.» *Economic Policy*, 29.77 2014: 45-77.

Stiglitz, J. E., & Weiss, A. (1981). Credit rationing in markets with imperfect information. *The American economic review*, 393-410.

Turtveit (2017), Norges Bank, Economic commentaries, no. 3 2017

Vedlegg:

Vedlegg A - Sentralitetsdefinisjon

Sentralitetsindeksen. Kilde: SSB	Definisjon
1	Osloregionen
2	Store byer
3	Mellomstore byer
4	Småbyer
5	Mindre tettsteder
6	Periferi

Vedlegg C – Definisjon av regresjonsvariabler

Variabel	Variabelforklaring
MarketShare (x-y emp.)	Lokalbankens markedsandel for selskaper med x-y ansatte målt i antall lån.
In(Ansatte)	Naturlig logaritme av antall ansatte i selskapet.
In(Sikkerhet)	Naturlig logaritme av eiendeler egnet som sikkerhet (omløpsmidler pluss fast eiendom).
In(Omsetning)	Naturlig logaritme av selskapets omsetning.
FirmAge (xx-yy)	Binær variabel lik én hvis selskapets alder er xx-yy år, og lik null ellers.
In(Alt.kreditt)	Naturlig logaritme av alternativ ikke-egenkapital finansiering, inkludert summen av konvertible lån, ansvarlig lånekapital, lån til morselskap og bransjeobligasjoner.
Driftsmargin	Driftsoverskudd i forhold til omsetning.
Industry (2-digit NACE)	Binær dummy-variabel for hver av 2-sifrede NACE-koder.
Industry (A-V)	Binær dummy-variabel for hver av A-V NACE-koder.
Sentralitet (1-5)	Binær dummy-variabel for hver av de fem kategoriene for kommunesentralitet.
Behandling	Binær variabel lik én hvis selskapet mottar langsiktig lån fra en lokalbank, og lik null ellers.
Etter	Binær variabel lik én i perioden etter at selskapet har mottatt langsiktig lånefinansiering, og lik null ellers.
In(Lån)	Naturlig logaritme av størrelsen på det langsiktige lånet selskapet mottok.
In(Sales I.treat)	Naturlig logaritme av selskapets omsetning året før behandling.
In(LaborCosts I.treat)	Naturlig logaritme av selskapets lønnskostnader året før behandling.
År-behandling	Binær dummy-variabel lik én for det respektive året selskapet mottok behandling.
Størrelse	Binære dummy-variabler for selskapets størrelseskategorier (1-10 ansatte, 11-20 ansatte og 21-50 ansatte).
Alder	Binære dummy-variabler for selskapets alderskategorier (0-5 år, 6-10 år, 11-20 år og mer enn 20 år).
Inaktivitet	Binær variabel lik én hvis selskapet ikke har lønnskostnader eller omsetning, og lik null ellers.
Konkurs/oppløst	Binær variabel lik én hvis selskapet har meldt konkurs, og lik null ellers.
Underskudd	Binær variabel lik én hvis selskapet har driftsunderskudd, og lik null ellers.

Ln(omsetning +1)	Naturlig logaritme av omsetning pluss 1 million NOK.
Ln(vs+1)	Naturlig logaritme av verdiskaping pluss 1 million NOK.
Ln(Ansatte+1)	Naturlig logaritme av antall ansatte pluss 1.
Driftsmargin	Driftsmarginer.
Ln(lang.gjeld + 1)	Naturlig logaritme av langsiktig gjeld fra kredittinstitusjoner pluss 1 million NOK.

Vedlegg D - Resultater fra regresjonsanalyser

I den første regresjonen undersøker vi om det er en sammenheng mellom kommunenes sparebankandel og om en bedrift har lån eller ikke. Sparebankandelen i kommunen er målt som antall lån fra sparebank opp mot øvrige banker. Se til utdypende tekst om regresjonsanalysen i kapittel 4.3 Øker sparebankenes tilstedeværelse sannsynlighet for lån til mindre bedrifter?

Den fullstendige listen over variablene inkludert i regresjonsanalysen er mulig å se i tabellen under.

Tabell 0-1: Resultater fra regresjon 1

Variabel	coeff	std err	z	p-verdi	0,025	0,975
const	-2,0606	0,07	-29,505	0	-2,197	-1,924
sparebankandel	0,0017	0	5,958	0	0,001	0,002
ln_sikkerhet2016	0,107	0,004	27,278	0	0,099	0,115
ln_oms2016	0,0049	0,005	0,997	0,319	-0,005	0,015
drimarg2016	-0,117	0,03	-3,949	0	-0,175	-0,059
ln_finans_alt2016	-0,0185	0,003	-7,008	0	-0,024	-0,013
ln_ans2016	0,031	0,006	5,373	0	0,02	0,042
snittrenter_kommune_prosent	0,0615	0,01	6,468	0	0,043	0,08
sentralitet_2	0,1879	0,013	13,966	0	0,162	0,214
sentralitet_3	0,3085	0,015	20,181	0	0,279	0,338
sentralitet_4	0,4324	0,019	23,17	0	0,396	0,469
sentralitet_5	0,515	0,021	24,17	0	0,473	0,557
sentralitet_6	0,5638	0,025	22,444	0	0,515	0,613
b_a_w_B	-0,2847	0,064	-4,44	0	-0,41	-0,159
b_a_w_C	-0,1683	0,032	-5,298	0	-0,231	-0,106
b_a_w_D	-0,2768	0,069	-4,013	0	-0,412	-0,142
b_a_w_E	0,0679	0,067	1,008	0,314	-0,064	0,2
b_a_w_F	-0,1217	0,029	-4,189	0	-0,179	-0,065
b_a_w_G	-0,2551	0,029	-8,823	0	-0,312	-0,198
b_a_w_H	0,0485	0,033	1,453	0,146	-0,017	0,114
b_a_w_I	-0,1846	0,033	-5,583	0	-0,249	-0,12
b_a_w_J	-0,7753	0,036	-21,62	0	-0,846	-0,705
b_a_w_K	-1,1411	0,071	-16,153	0	-1,28	-1,003
b_a_w_L	0,4132	0,031	13,153	0	0,352	0,475
b_a_w_M	-0,6579	0,03	-21,619	0	-0,718	-0,598
b_a_w_N	-0,3062	0,034	-9,105	0	-0,372	-0,24
b_a_w_O	-1,1195	0,234	-4,778	0	-1,579	-0,66
b_a_w_P	-0,2221	0,041	-5,377	0	-0,303	-0,141
b_a_w_Q	-0,1714	0,032	-5,328	0	-0,234	-0,108

b_a_w_R	-0,2594	0,04	-6,54	0	-0,337	-0,182
b_a_w_S	-0,3892	0,037	-10,587	0	-0,461	-0,317
b_a_w_T	0,5078	0,065	7,864	0	0,381	0,634

I den andre regresjonen undersøker vi om det er det er en forskjell i lånestørrelse, gitt om lånet er fra en sparebank eller andre øvrige banker. Regresjonen inkluderer kun bedrifter med lån, og bruker en dummyvariabel for om et lån er fra sparebank eller ikke. Se til utdypende tekst om regresjonsanalysen i kapittel 4.4 Gir sparebankene mer i kredittfinansiering?

Den fullstendige listen over variablene inkludert i regresjonsanalysen er mulig å se i tabellen under.

Tabell 0-2: Resultater fra regresjon 2

Variabel	coeff	std err	z	p-verdi	0,025	0,975
Intercept	5,9744	0,4	14,918	0	5,189	6,759
laan_fra_sparebank[T.True]	0,243	0,053	9,639	0	0,15	0,31
snittrenter_kommune_prosent	0,0289	0,027	1,059	0,29	-0,025	0,082
likviditet2016	-3,0381	0,063	-48,099	0	-3,162	-2,914
ln_eiend2016	0,0072	0,004	1,63	0,103	-0,001	0,016
sikkerhet2016	-3,10E-10	5,73E-10	-0,541	0,589	-1,43E-09	8,13E-10
ln_sikkerhet2016	0,566	0,022	26,014	0	0,523	0,609
ln_oms2016	0,0426	0,016	2,664	0,008	0,011	0,074
ln_ans2016	-0,2329	0,028	-8,3	0	-0,288	-0,178
ald_bed	-0,0009	0,001	-0,727	0,467	-0,003	0,002
drimarg2016	-0,0052	0,003	-1,661	0,097	-0,011	0,001
ln_finans_alt2016	0,0024	0,004	0,535	0,593	-0,006	0,011
sentralitet_2	0,2772	0,052	5,325	0	0,175	0,379
sentralitet_3	0,5016	0,05	9,953	0	0,403	0,6
sentralitet_4	0,5081	0,047	10,9	0	0,417	0,599
sentralitet_5	0,4962	0,051	9,653	0	0,395	0,597
sentralitet_6	0,4344	0,058	7,476	0	0,321	0,548
b_a_w_B	-0,562	0,203	-2,769	0,006	-0,96	-0,164
b_a_w_C	-0,1874	0,081	-2,319	0,02	-0,346	-0,029
b_a_w_D	-0,6956	0,221	-3,149	0,002	-1,129	-0,263
b_a_w_E	-0,0995	0,162	-0,616	0,538	-0,416	0,217
b_a_w_F	-0,3743	0,087	-4,299	0	-0,545	-0,204
b_a_w_G	-0,3216	0,086	-3,737	0	-0,49	-0,153
b_a_w_H	-0,3095	0,085	-3,662	0	-0,475	-0,144
b_a_w_I	-0,7771	0,085	-9,173	0	-0,943	-0,611
b_a_w_J	-1,3498	0,131	-10,279	0	-1,607	-1,092
b_a_w_K	-2,1534	0,221	-9,736	0	-2,587	-1,72
b_a_w_L	-0,3088	0,104	-2,956	0,003	-0,513	-0,104
b_a_w_M	-1,0673	0,091	-11,738	0	-1,246	-0,889
b_a_w_N	-0,6767	0,088	-7,674	0	-0,85	-0,504
b_a_w_O	-0,8617	0,854	-1,009	0,313	-2,535	0,811
b_a_w_P	-0,7725	0,093	-8,295	0	-0,955	-0,59
b_a_w_Q	-0,5636	0,107	-5,265	0	-0,773	-0,354

b_a_w_R	-0,8611	0,103	-8,343	0	-1,063	-0,659
b_a_w_S	-1,0068	0,183	-5,515	0	-1,365	-0,649
b_a_w_T	2,5042	0,323	7,742	0	1,87	3,138
b_a_w_U	2,30E-16	2,10E-16	1,095	0,273	-1,81E-16	6,40E-16
ald_bed_dum_2	-0,1048	0,033	-3,205	0,001	-0,169	-0,041
ald_bed_dum_3	-0,1659	0,031	-5,302	0	-0,227	-0,105
ald_bed_dum_4	-0,1787	0,048	-3,687	0	-0,274	-0,084

Tabell 0-3: Resultater fra regresjon 3

I den andre regresjonen undersøker vi hvordan bedriftene gjør det fem år senere, gitt at de har et lån fra enten en sparebank eller øvrige banker. Regresjonen inkluderer kun bedrifter med lån, og bruker en dummyvariabel for om et lån er fra sparebank eller ikke. Se til utdypende tekst om regresjonsanalysen i kapittel 4.5 Hvordan presterer bedrifter med finansiering fra sparebanker?

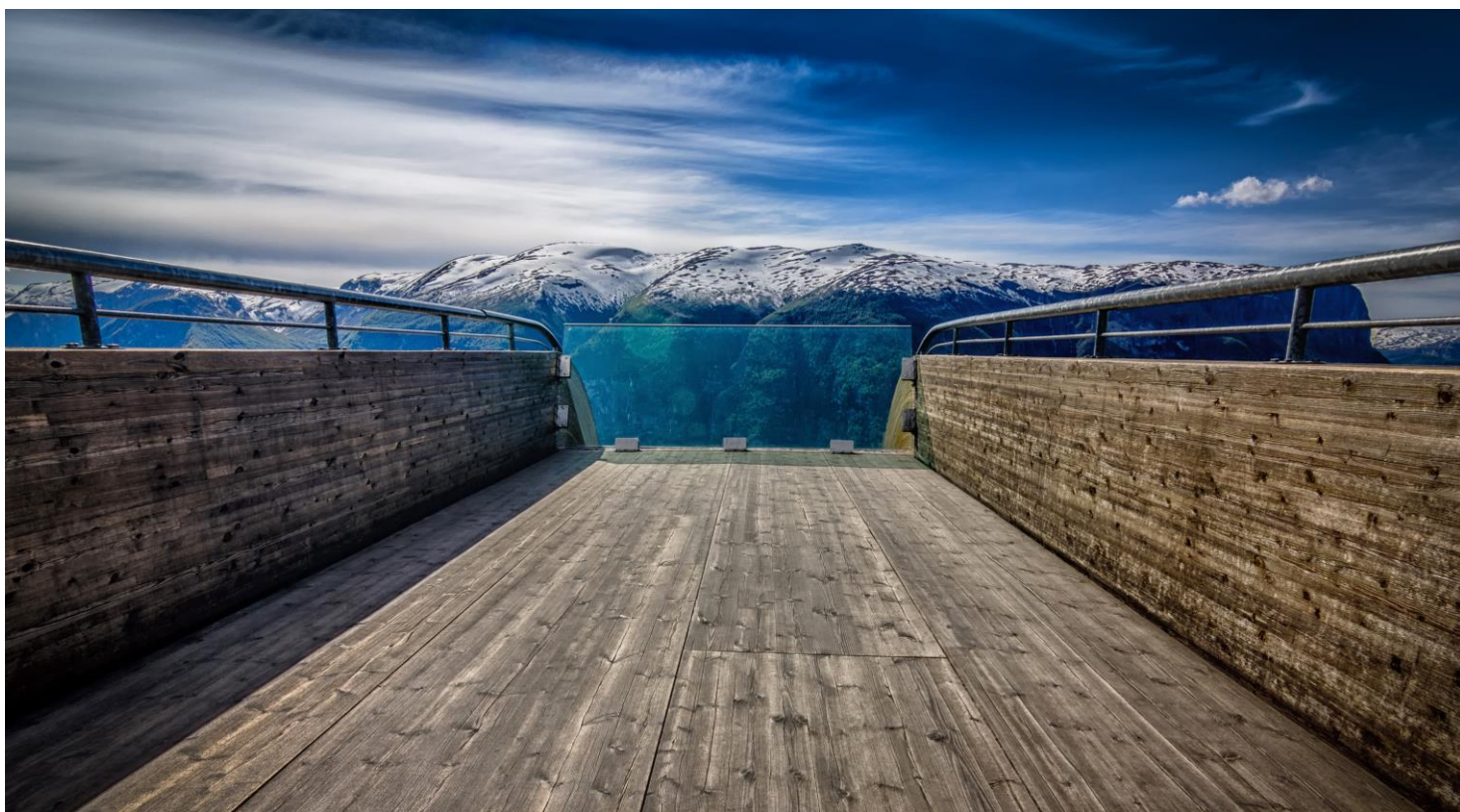
Den fullstendige listen over variablene inkludert i regresjonsanalysen er mulig å se i tabellen under.

Avhengig variabel	Treated	const	After	Intercept	Treated:After
1) Inactive:	0	8.1164	0	0	-0.0463
(2) Bankrupt:	0	82,0551***	0	0	-0.0004
(3) Deficit:	0,0709***	-21,7478**	1,2247***	0	-0,1131***
(4) ln(sales+1):	-0,0517***	0	0,0988***	42,0404***	0.0106
(5) ln(va+1):	-0,0767***	0	0,1444***	35,7014***	0.0135
(6) ln(employees+1):	0,0255*	0	-0,4539***	-10.8036	0,0623***
(7) OM:	-0.0044	0	0,0104***	0.2889	0.0113
(8) ln(Debt+1):	-0.0162	0	-0,1840***	47,9366***	-0.014

Tabell 0-4: Deskriptiv statistikk fordelt på størrelseskategorier av SMBer.

Variabler	Gjennomsnitt	STD	p25	p50	p75	N
1-10 ansatte						
Alder	13,37	12,77	4,00	10,00	19,00	31 329,00
Ansatte	3,75	2,36	2,00	3,00	5,00	31 329,00
Driftsmargin	0,13	1,87	-	0,04	0,14	31 329,00
Alternativ finansiering	827 769,25	33 539,71	1,00	1,00	1,00	31 329,00
Langsiktig gjeld	4 802 967,77	42653 656,55	1,00	210 000,00	1 406 000,00	31 329,00
Likviditet	0,66	0,47	-	1,00	1,00	31 329,00
Lønnskostnader	0,58	0,36	0,28	0,64	0,90	31 329,00
Lønnskostnader	1 597,43	3 051,31	392,00	983,00	2 083,00	31 329,00
Omsetning	8 217,91	37 569,35	1 517,00	3 377,00	7 290,00	31 329,00
Renter	5,75	0,47	5,43	5,70	6,06	31 329,00

11-20 ansatte						
Alder	16,17	13,46	7,00	14,00	22,00	6 712,00
Ansatte	13,58	2,82	11,00	13,00	16,00	6 712,00
Driftsmargin	0,06	0,12	-	0,03	0,08	6 712,00
Alternativ finansiering	1 973 028,22	55 747,49	261	1,00	1,00	1,00 6 712,00
Langsiktig gjeld	4 776 209,24	53 032,30	111	1,00	305 500,00	1 781 250,00 6 712,00
Likviditet	0,64	0,48	-	1,00	1,00	6 712,00
Lønnskostnader	0,69	0,26	0,50	0,76	0,91	6 712,00
Omsetning	6 266,69	5 506,98	3 353,50	5 327,50	7 874,25	6 712,00
Renter	27 148,74	68 514,45	8 925,00	15 726,00	27 622,00	6 712,00
Renter	5,72	0,47	5,43	5,65	6,02	6 712,00
21-50 ansatte						
Alder	19,21	16,94	9,00	16,00	25,00	4 188,00
Ansatte	29,48	7,96	23,00	27,00	35,00	4 188,00
Driftsmargin	0,06	0,08	0,00	0,04	0,09	4 188,00
Alternativ finansiering	4 356 217,03	82 921,55	534	1,00	1,00	1,00 4 188,00
Langsiktig gjeld	8 274 434,11	54 621,33	976	1,00	687 000,00	4 606 000,00 4 188,00
Likviditet	0,63	0,48	-	1,00	1,00	4 188,00

Menon Economics analyserer økonomiske problemstillinger og gir råd til bedrifter, organisasjoner og myndigheter.

Vi er et medarbeidereiet konsultentselskap som opererer i grenseflatene mellom økonomi, politikk og marked.

Menon kombinerer samfunns- og bedriftsøkonomisk kompetanse innenfor fagfelt som samfunnsøkonomisk lønnsomhet, verdsetting, nærings- og konkurranseøkonomi, strategi, finans og organisasjonsdesign. Vi benytter forskningsbaserte metoder i våre analyser og jobber tett med ledende akademiske miljøer innenfor de fleste fagfelt. Alle offentlige rapporter fra Menon er tilgjengelige på vår hjemmeside www.menon.no.

+47 909 90 102 | post@menon.no | Sørkedalsveien 10 B, 0369 Oslo | menon.no